

ҚАРИН ҚАРЫМЫ НЕМЕСЕ 30 ЖЫЛДА САЯСАТҚА ҚАЙТА ОРАЛҒАН ЛАУАЗЫМ

Сарқылмасын Сыр - Ана!

Үкімет пен әкім

Қызылорда облысының әкімі М.ЕРГЕШБАЕВ:

БОС СӨЗ, ҚҰР ЕСЕП ҚАЖЕТ ЕМЕС...

Жауапты науқан. Ала жаздайғы маңдай тердің, бейнеттің зейнетін, рахатын көретін кез дегенімізбен рахатқа әлі ерте. Себебі де белгілі. Егінді жинап, тасымалдап, оны қырманға, қоймаға құю да, нарыққа өткізу де оңай емес...

Күз мезгілі қай кезде де жауын-шашынды. Күн қабағы қанша дегенмен күз уақыты, қатыңқы. Ауа райы жылы көрінгенімен бәрібір денені тоңазытар салқын ызғар бар...

Үкімет те етек-жеңін жинап, егін жинау науқанын бір дөңді шашау шығармай мерзімінде аяқтайық деп үлкен жиын өткізді. Жиында сөз сөйлеген Экология және табиғи ресурстар министрі Ә.Қуантыровтың сөзіне қарағанда, **ауа райы болжамына сәйкес қазан айында республиканың басым бөлігінде айлық ауа температурасы нормадан 1–2°С жоғары, нормаға жуық - Шығыс Қазақстан облысында, Павлодар облысының солтүстік-шығыс жартысында және Абай облысында болады деп күтіледі.**

Қазан айында еліміздің көп бөлігінде жауын-шашын мөлшері нормаға жақын, елдің батысы мен солтүстік-батысында нормадан көп, ал оңтүстік, оңтүстік-шығыс, орталық облыстардың оңтүстігінде және Абай облысының жазық бөлігінде нормадан аз болады деп болжанып отыр.

Ұзақ мерзімді болжамға екінің қараша айы жылы болады деп күтіледі. Республиканың басым бөлігінде ауа температурасы нормадан 1–2°С жоғары болады.

Жауын-шашын мөлшері еліміздің басым бөлігінде норма шегінде, Солтүстік Қазақстан облысында, сондай-ақ Павлодар, Ақмола және Қостанай облыстарының солтүстік бөліктерінде нормадан көп болады екен.

Министр Қуантыровтың жасанды интеллект элементтері бар цифрлық құралдарды қолданғалы бері ауа райынан қателеспей жүрген “Қазгидромет” болжамына сүйеніп айтқандары дәл келер болса диқандар үшін қазан, қараша айларында аса қауіп жоқ. Ауа райы жылы,

жауын-шашын да нормадан тыс емес.

Егін егіп, жақсы табыстан үміт еткендер үшін жақсы жаңалықтың тағы бірі биыл астық тасымалы өткен жылмен салыстырғанда 13%-ға артып отыр екен. Көлік вице-министрі Ж.Тайжановтың айтуынша **«Биыл астық экспортқа 7,2 млн. тонна, өл ішінде 2,1 млн. тонна тасымалданды. Негізгі бағыттар бойынша өсім бар. Орталық Азия елдеріне тасымал 37%-ға, Қытайға 34 %-ға өсті. Ресей порттары арқылы тасымал 9 пайызға артты. Ауғанстанға астық тасымалы 4,4 есе өсіп, 655 мың тоннаға жетті. Сонымен қатар өңделген өнім көлемі де өсіп келеді. Қоспа жем тасымалы 38%-ға өсіп, 2,6 млн. тоннаға жетті. Жалпы, астық тасымалы бойынша жақсы өсім бар».**

Демек астықты сыртқа шығаруға бағыт көп, жол ашық. Биылғы жылы жаңа астықты тасымалдауға қажетті вагондар мен локомотивтер де дайын екен. Бүгінде 16 мың тоғыз жүз астық вагоны, 17 мың сегіз жүз жабық вагон және 2 мыңнан астам локомотив бар. Бұл өткен жылмен салыстырғанда көп. Қазіргі парк астықты толық көлемде тасымалдауға жеткілікті. Қажет болған жағдайда қосымша мүмкіндік те бар көрінеді.

– Соңғы жылдары темір жолдарды дамыту бойынша үлкен жұмыс жүргізілді. Қытай бағытында Достық – Мойынты екінші жолы салынды. Алтынкөл станциясы және Алтынкөл – Жетіген учаскесі жаңартылды. Осының арқасында Қытай бағытында тәулігіне 75 пойызға дейін өткізуге мүмкіндік бар. Өзбекстан бағытында Сарыағаш және Оазис стансаларының өткізу қабілеті арттырылды. Дарбаза – Мақтаарал теміржолы аяқталып, Сырдария бекеті ашылған соң тәулігіне 60 пойыз өткізуге болады. Ресейлік әріптестермен тиісті келіссөздер жүргізілді. Нәтижесінде тәулігіне 100 пойыз өткізуге мүмкіндік бар. Осылайша, негізгі экспорттық бағыттарда астық тасымалын одан әрі арттыруға жағдайлар жасалған», — деді Үкімет жиынында Жәнібек Тайжанов.

Үкіметтің үлкен жиынына селекторлық режимде қатысқан Қызылорда облысы әкімі М.Ергешбаев та облыс әкімдігінде егін жинау науқаны барысын қараған жиын өткізіп, сала басшыларына бірқатар тапсырма берді.

Биыл өңірде 193,7 мың гектарға ауыл шаруашылығы дақылдары егілді. Үкімет бекіткен Жол картасына сәйкес күріш алқабы өткен жылмен салыстырғанда 10,9 мың гектарға қысқарды. Мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес егісті әртараптандыру мақсатында 11 мың гектарға жүгері себілді.

Алқаптарды сумен қамтамасыз ету үшін 3,2 млрд. текше метр су лимиті бекітіліп, вегетациялық кезең штаттық режимде өтті. Диқандар тұқым, тыңайтқыш, гербицид және жанар-жағармаймен толық қамтылды. Сырдария өзенінен каналдар арқылы егістікке 2,5 млрд. текше метр су берілді.

Аймақта ерте егілген дөңді дақылдарды жинау аяқталды. Бүгінде 36 мың гектар күріш орылып, оның 27 450 гектары бастырылды. Орташа өнімділік гектарына 48,4 центнер, 133 мың тонна күріш салысы жиналды.

– **«Мақсат – егінді ысырапсыз әрі шығынсыз жинап алу. Науқанды қазан айының 15-інен кешіктірмей аяқтау керек. Қала және аудан әкімдіктерімен бірлесіп, барлық жұмысты белгіленген мерзімде сапалы атқаруға басымдық берілуі тиіс.**

Кәсіпкерлік саласындағы көрсеткіштерге тұрақты мониторинг жасап, мемлекеттік қолдау бағдарламаларының орындалуын қатаң бақылауда ұстаңыздар. Мемлекеттік кірістер департаменті қолдау алған кәсіпкерлердің мемлекет алдындағы міндеттемелерін орындауын қамтамасыз етсін.Жеңілдетілген қаржы, субсидия және көпiлдiкке ие болған кәсiпкерлердiң салық түсiмдерiне жан-жақты талдау жасалсын. **«Жұмыс жүргізілді», «түсіндіру жұмыстары ұйымдастырылды»** деген бос сөз, құр есеп қажет емес. Нақты нәтижеге мән беріп, қорытындысын быандңыздар», — деді Мұрат Нөлқожаұлы.

Еліміздің саяси жүйесінде осы жылы біршама жаңа ауыс-түйістер, тағайындаулар мен сайлаулар орын алды. Соның бірі - вице-президент лауазымы. Саясаттағы бұл жаңашылдыққа жұртшылық таңданыспен қарады. Тоқаев Құрылтай сайлауында дауыс бергеннен кейін «Келесі аптада немесе он күн ішінде вице-президент кім екені мәлім болады. Мен оны қазір анық айта алмаймын. Ол белгілі, сіздер жақсы білетін адам болады», — деп тағайындауды астарлап жеткізген еді. Әрине, “оның атқаратын міндеті қандай, ел үшін маңызы жоғары Президенттен кейінгі тұлға болады ма және ол лауазымға кім тағайындалады” деген сауалдардың жауабы қара халықтан бұрын біраз ақ жағалылар үшін құпия, әрі қызықты интрига болғаны да белгілі...

Тарих қайталанады деген түсінік саясатқа да қатысты болса керек. Саясат сахнасының өткен шағына оралсақ, бұл лауазым Қазақстанда бұрын болған. 1990 жылы президентпен қатар вице-президент лауазымы енгізілген. 1991 жылы 1 желтоқсанда өткен президент сайлауында Нұрсұлтан Назарбаевпен бірге Ерик Асанбаев вице-президент болып сайланды. Қазақстан тәуелсіздік алғаннан кейін де бұл лауазым сақталды. 1995 жылғы Конституцияда вице-президент институты қарастырылмады, сол кезеңнен кейін лауазым жойылды. Араға 30 жыл уақыт салып, конституциялық өзгерістерден кейін Қазақстанда вице-президент лауазымы қайта енгізілді. Қасым Жомарт Тоқаевтың Жарлығымен Ерлан Қарин Вице-Президент лауазымына лайық деп танылып, ел алдына жаңа жауапкершілікпен қайта таныстырылды.

- **«Вице-президент ерекше рөл атқаратын болады, Құрылтай депутаттарымен тығыз жұмыс жасап, Конституциямен айқындалған өкілеттіктерді жүзеге асырады. Осыған байланысты мен Ерлан Қариннің кандидатурасын ұсынамын. Ол - көп жылдар бойы мемлекеттік қызметте еңбек етіп келе жатқан танымал мемлекет қайраткері. Тәжірибесі мол, оны жақсы білесіздер. Ол ұзақ жылдар бойы еліміздің дамуына елеулі үлес қосып келеді. Сондықтан оны лайықты кандидат деп санаймын және Құрылтай депутаттарынан осы кандидатураны қолдауды сұраймын»,** - деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Жаңа лауазымға ие болған Ерлан Қарин бір ай ішінде біршама кездесулерде төбе көрсетіп, біраз жиындарда салмақты ойын ортаға салды. Қысқаша шолу жасап, вице-президенттің жұртты қызықтырған қызметтегі міндеттеріне сәйкес атқарып жатқан жұмыстарына тоқталайық.

ЕҢБЕК АДАМДАРЫ ЕЛЕНСІН!...

Ақорда төрінде ұйымдастырылған алғашқы жиындардың бірін Вице-Президент Ерлан Қарин идеология саласына арнады. Елдің ішкі саясатына бағытталған отырыста ел аумағындағы мерекелік күндері өткізілетін және Еңбек күніне негізделген іс-шараларда жүргізілетін жұмыстың реті айқындалды.

Вице-Президент Ерлан Қарин:

– Мемлекет конституциялық құндылықтарды жан-жақты ілгерілетуде. Бұл қатарда еңбекқорлық пен прогресс, жұмысшы мамандықтар өкілдеріне құрмет көрсету де бар. Президент Қасым-Жомарт Тоқаев жасампаз еңбек идеологиясын насихаттауға айрықша мән беріп, өз ісінің майталмандарын, еңбек әулеттерінің өкілдерін жоғары мемлекеттік наградалармен марапаттап келеді. Осы орайда, ақпараттық кеңістікте еңбек адамдарының жетістіктері мен ғұмыр жолын үнемі насихаттап, олардың еліміздің озық дамуына қосып отырған үлесін атап көрсеткен жөн. Отандық IT-жобалардың, стартаптардың табысты нәтижелеріне, жаңа цифрлық технологиялардың енгізілуіне айрықша назар аудару қажет. Бұл жұмыс белгілі бір іс-шаралармен ғана шектелмей, тұрақты әрі жүйелі түрде жүргізілуге тиіс. Түпкі мақсат – Президент айқындап бергендей, еңбекқорлықты ұлттық сипатымыздың ажырамас бөлігіне айналдыру.

Вице-Президент тарапынан Президент Әкімшілігі мен әлеуметтік-мәдени және ақпараттық бағыттарға жауапты басшыларға осы бағыттағы жұмысты күшейтіп, еңбек адамдарының еңбегін кеңінен насихаттау тапсырылды.

ҚЫРҒЫЗ БЕН ҚАЗАҚ КЕЗДЕСТІ

Вице-Президент Ерлан Қаринның кезекті кездесуі халықаралық бағытта өрбіді. Көршілес қырғыз елінің Мемлекеттік хатшысы Арслан Койчиевпен тілдесіп, «Өр Алтай – түркілердің ата қонысы» III халықаралық ғылыми-практикалық конференцияда төбе көрсеткеніне ризашылығын жеткізді.

Екі тарап Қазақстандағы реформалар мен Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың саяси бағытының маңызын атап өтті. Сонымен қатар екі елдің мәдени және ғылыми саладағы бірлескен жобалары мен көршілес мемлекеттер арасындағы өзара байланыс мәселелері сөз болды.

ЖАҢА КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ІЛГЕРІЛЕТУ КЕРЕК!..

Вице-Президент идеология бағытын талапқа сәйкес және жоғары деңгейде жүргізу мақсатында ішкі саясат саласындағы жұмыстарға қайта басымдық берді. Өйткеннен, бұл кездесудегі жоспар мен бағыт басқа. Ерлан Қариннің төрағалығымен өткен жиында бір емес бірнеше мәселе талқыға түсті.

Алдымен Конституцияда бекітілген құндылықтарды қоғамға кеңінен насихаттау мәселесі қаралды. Осы орайда жиын барысында Ата заңдағы құндылықтар Президент жүргізіп отырған реформалардың негізі екені айтылды. Мемлекеттік саясат заң мен тәртіпті, ұлттық бірлік пен қоғамдық келісімді нығайтуға, мәдениет, білім, ғылым мен инновацияны дамытуға, сондай-ақ еңбекқорлық пен патриотизм бағыттағы жұмыстарды жетілдіруі тиіс. Осы орайда Ерлан Қарин Президенттің тапсырмасына сәйкес Конституцияны насихаттауға арналған іс-шаралар желісін кеңейтіп, аталған бағыттағы жұмыстарды жеделдетуді тапсырды.

2-6mmе

ТРИЛЛИОННАН АСТАМ ТЕҢГЕНІҢ ЖОБАЛАРЫ

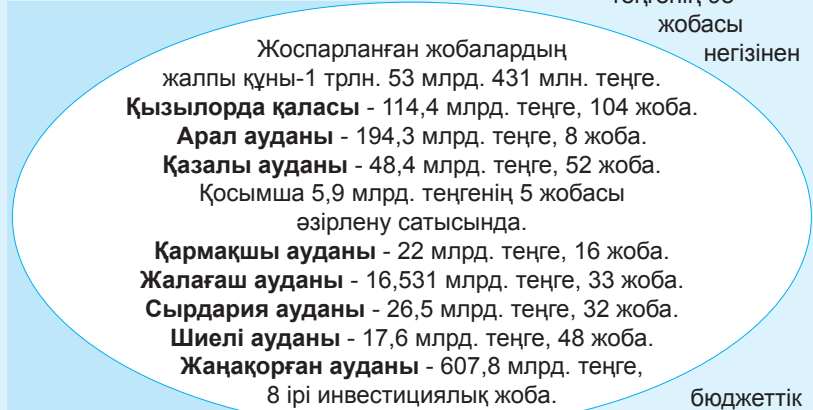
Алдағы жылы аймақта жүзеге асуы мүмкін жобалар жайы белгілі болды. Қызылорда облысы әкімі М.Ергешбаев қала, аудан әкімдерімен бірлескен жиын өткізіп, нәтижесінде 2027-ші жылға облыс бойынша 1 триллион 53 млрд. 431 млн. теңгеге 300-ден астам жоба жоспарланғаны белгілі болды.

Жүзеге асатын жобалар саны Қызылорда қаласында 100-дің (104) үстіне шығып, көп көрініп тұрғанымен қаржы көлемі жағынан 114,4 млрд. болып тұр. Әрине, қалалықтарды баспанамен қамту үшін тұрғын үйлер салу, қолайлы қала болу үшін жол және көпір құрылыстарын салу, аяқтау, қала үшін ең өзекті болып отырған сумен және кәрізбен жабдықтау, газдан-дыру, абаттандыру, жарықтандыру, әрі тұрғындар суранысына орай тұрғын үйлерді жаңғырту жобаларына қаралған қаржы аз да емес.

Дегенмен Жаңақорған ауданында жалпы құны 607,8 млрд. теңге болатын жобалардың жүзеге асатынын білген жұрт “бұл ауданға қаржы көп бөлініпті” деген пікірлер де айтуда.

Негізі Жаңақорған - аймақтағы өндірістік аудан. Содан да онда өнім өндіру, тауар шығару мүмкіндігі мол. Бұл инвесторлардың қызығушылығын тудыратыны сөзсіз. Бір ғана Шалқия кен-байыту фабрикасын, немесе полиметалл кен орындарын игеру жобаларын айтсақ та жеткілікті. Ірі өндіріс орындары арзанға, ақ ақшаға келмейді. Бұл жобаларды жүзеге асыруға қыруар қаржы керек. Ауданда жүзеге асыруға жоспарланған 607,8 млрд.

теңгенің 8 ірі инвестициялық жобалары қатарында Шалқия кен байыту фабрикасы мен полиметалл кен игеруден бөлек, цемент зауыты, жеміс-көкөніс сақтау және өңдеу кешені, күн электр станциясы, тауарлы сүт фермалары да бар.

Арал ауданында да 194,3 млрд. теңгеге 8 жоба жүзеге асады. Жобалар құны Жаңақорған ауданынан аз, бірақ басқаларға қарағанда көбірек. Себебі де белгілі. Жоспарланған 8 жоба қатарында өңдеу өнеркәсібі, логистика, құрылыс материалдарын өндіру, жол бойындағы сервистік қызмет, ауыл шаруашылығы және қызмет көрсету салаларын дамытуға бағытталған жобалар бар.

Қазалы ауданы қаржысы да әжептәуір. 48,4 млрд. теңгеге 52 жоба әзірленіп, қаржыландыруға ұсынылған. Бұл жобалар қатарында аудан ауылдары үшін өзекті болып отырған газ және жылумен жабдықтау, көріз жүйесін жақсарту, көлік жолдарын жөндеу,

электр желілерін жаңарту, сондай-ақ ауыл шаруашылығын дамыту бар. Қазір тағы 5,9 млрд. теңгенің 5 жобасы әзірленуде екен.

Шиелі ауданының да инвестор, қаржы тартуға мүмкіндігі мол. Алайда, ауданның келер жылға жоспарлаған 42 млрд. 898 млн. теңгенің 98 жобасы негізінен

бюджеттік өтінімдерге ұсынылған. Әрине тұрғындар үшін жоба бойынша жоспарланған білім беру, газдан-дыру, электрмен жабдықтау, жол, ауыз су, әлеуметтік нысандарды салу, жаңғырту да маңызды.

Сырдария ауданы да 26,5 млрд. теңгенің 32 жобасын жүзеге асыру үшін бюджеттік өтінімдер ұсынған. Жобалар бойынша бұл ауданда да білім беру нысандарын жаңғырту, елді мекендерді газдандыру, электрмен жабдықтауды жақсарту, жолдарды, ауыз су желілерін жөндеу, әлеуметтік нысандарды да жөндеу және абаттандыру жоспарланған.

Қармақшы ауданы да 22 млрд. теңгеге ауыз сумен қамтуды жақсарту, электр және газ желілерін жаңғырту, жол

және әлеуметтік нысандар салу, тарихи-мәдени мұраны сақтау, мал шаруашылығын дамытуды қамтитын 16 жобаны жобалапты.

Дәл осындай мақсатта Жалағаш ауданы да 33 жобаны жүзеге асырамыз деп, 16 млрд. 531 млн. теңге қаржыны межелепті.

Әрине аудан, қала әкімі бар, жергілікті биліктің осы жоспарланған жобалары жүзеге асқан жағдайда өңірдің инженерлік инфрақұрылымы жаңғырып, өндірістік және инвестициялық әлеуеті артаыны, жаңа жұмыс орындарының ашылатыны, халықтың тұрмыс сапасы жақсаратыны сөзсіз.

Жергілікті үлкен, кіші биліктің келер жылға жоспарлаған 300-ден астам жобасын жобалай отырып, аудандардың басым дені өлде де бюджеттің қаржысына иек артып отырғаны, инвестор тауып, сырттан қаржы тартып, өндірісті дамытып, өнім өндіріп, тұрақты жұмыс көзін ашуға әлсіз екені байқалады.

Әрине өндірісті аудандарға инвесторлар тарапынан қызығушылық басым екені рас. Алайда қазіргі басымдық – халықты қауіпсіз азық-түлікпен қамтамасыз ету мақсатында өндірген өнімді өңдеуге де қызығушылықпен қаржы салатындар да баршылық. Негізі ауыл, аудандарға кәсіпкерлік мықты көзқарас керек...

Басқасын айтпағанда, қамыстың өзі құрылыс материалы болып, шетел асып жатқанда, сол қамыстан өзіміз неге құрылыс материалын шығармақша...

Бәлкім, айтуға оңай болар...

ҚАРИН ҚАРЫМЫ НЕМЕСЕ 30 ЖЫЛДА САЯСАТҚА ҚАЙТА ОРАЛҒАН ЛАУАЗЫМ

Екінші бағыт жаңа қоғамдық мәдениетті қалыптастыруға арналды. Ерлан Қарин қоғамдағы тәртіп пен адамдардың қоғамдық орындардағы мәдениетін жақсартудың маңызын атап өтті. Сонымен бірге «Заң және тәртіп», «Таза Қазақстан» және «Адал азамат» жобаларын жүйелі түрде жүзеге асыру қажеттігі айтылды.

Сондай-ақ, үшінші бағыт ішкі саясатқа қатысты негізгі құжаттарды сапалы жүзеге асыруға арналды. Оның ішінде балалар, дін, жастар және жастарды әскери-патриоттық бағытта тәрбиелеу мәселелері бар. Одан бөлек «Оқитын ұлт» және этносаралық қатынастар мен қоғамдық келісімді дамытуға арналған жаңа тұжырымдамаларды уақытында әзірлеу қажеттігі айтылды.

Вице-Президент Ерлан Қарин: – Ішкі саясат саласындағы жүйелеу жұмысын жалғастыру қажет – бірыңғай талаптарды, нақты регламенттер мен рәсімдерді бекіту керек. Қарқынды бәсеңдетуге немесе қол жеткізген нәтижелермен тоқтап қалуға болмайды, үнемі алға ұмтылу қажет. Біздің ортақ міндетіміз – азаматтардың сұранысына тиімді жауап беру, жасамапа күн тәртібі мен жаңа конституциялық құндылықтарды ілгерілету, Президент бастамаларының сапалы әрі тиімді іске асырылуын қамтамасыз ету.

Ерлан Қарин Президенттің реформалары мен Әділетті Қазақстан құруға бағытталған жұмыстарды ел халқына кеңінен түсіндірудің маңызын сөз етті.

БІРЛЕСКЕН ЖҰМЫСҚА ДАЙЫН...

Вице-Президент Ерлан Қарин Құрылтайдағы саяси партиялар

фракцияларының жетекшілерімен кездесті. Кездесуде Құрылтайдың жаңа құрамына тоқталып, мүшелікке түрлі салада тәжірибесі бар кәсіби мамандар, экономика және қоғам өкілдері кіргенін жеткізді.

Вице-Президент Ерлан Қарин: – Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев Құрылтайдың алғашқы сессиясының ашылу салтанатында сөйлеген сөзінде заңнамалық жұмыстардың негізгі бағыттарын айқындап, басымдыққа ие бірқатар заң жобасын атап өтті. Сондай-ақ Президент жақында Қазақстан халқына кезекті Жолдауын жариялайтынын мәлімдеді. Көріп отырғандай, күн тәртібі өте тығыз әрі үлкен саяси оқиғаларға толы. Сондай-ақ өткен үгіт-насихат науқаны барысында сайлаушылар тарапынан көтерілген мәселелерді бірлесе зерделеп, талдауға мүдделіміз. Сондықтан мазмұнды әрі тұрақты диалогты одан әрі жалғастыру керек. Біз ортақ мақсаттар мен міндеттерді іске асыру бойынша ашық әрі сындарлы ынтымақтастыққа, бірлескен жұмысқа ұмтыламыз.

Жиынға «Әділет» партиясы фракциясының жетекшісі Ербол Адаев, «Ауыл» партиясы фракциясының жетекшісі Қайрат Айтуғанов, «Respublica» партиясы фракциясының жетекшісі Айдарбек Қоқаназаров, «Ақ жол» партиясы фракциясының жетекшісі Дания Еспаева, Жалпыұлттық социал-демократиялық партиясы фракциясының жетекшісі Асхат Рахымжанов, сондай-ақ Президенттің Құрылтайдағы Әкілдігінің басшысы Мұрат Қайырбек қатысты.

Фракция жетекшілері Президенттің бастамалары мен партиялардың сайлауалды бағдарламаларын жүзеге асыру бағытындағы жоспарларын

таныстырып, алдағы уақытта халыққа уәде етілген жұмыстарға басымдық берілетінін тілге тиек етті.

ХАЛЫҚПЕН БАЙЛАНЫС ОРНАТУДЫҢ КЕҢ ЖҮЙЕСІ ҚАЛЫПТАСТЫ...

Ақордада Вице-Президент Ерлан Қариннің төрағалығымен өткен келесі басқосу барысында халықпен кері байланысты күшейту мәселелері талқыланды.

Жиынға Президент Әкімшілігі, мемлекеттік органдар мен бірқатар мекемелердің өкілдері қатысты. Басқосу барысында Ерлан Қарин Президенттің тапсырмасымен барлық салада цифрлық технологиялар мен жасанды интеллекттің енгізу жұмыстары жүріп жатқанын атап өтті.

Ерлан Қарин кездесу аясында Президенттің елді цифрландыруға бағытталған бастамасы мемлекет пен халық арасындағы байланысты жақсартуды да көздеуге негізделгенін және бүгінде елімізде халықпен байланыс орнатудың кең жүйесі қалыптасқанын айтты. Жыл сайын ХҚКО арқылы 30 миллионнан астам қызмет көрсетіліп, мемлекеттік байланыс орталықтарына 21 миллионнан астам қоңырау түседі. Сонымен қатар өңірлердегі І-Котек орталықтарының жұмысына айырмашылық бар екені анықталды. 2025 жылы түскен 4 миллион қоңыраудың жартысынан көбі Астана қаласына байланысты. Айта кету керек, әр аймақтағы орталықтардың тімді жұмыс істемеуі салдарынан халық мәселелерін «e-Ötinish» арқылы жолдауда. Әлбетте, бұл ақпараттың жергілікті органдарға кеш жетуіне және мәселелердің шешілу уақытын ұзартуға әсер етеді. Сондықтан Вице-Президент ең алдымен, елордалық І-Котек орталығының облыстардағы жұмыс процесстерін пысықтап, олардың күнделікті түскен мәселелерді шешу үшін жұмыс тиімділігін арттыру қажет екенін тапсырды.

Айдана ӘЛИАРЫСТАН

ӨМІРДІҢ МӘНІ – АДАЛ ЕҢБЕК пен ӨНЕГЕЛІ ҰРПАҚ

«Ақ халатты абзал жан» дегенде жүрегі мейірімге толы, өз мамандығына қатты берілген, адамның тәні мен жанын қоса емдейтін білікті дәрігер көз алдына келеді. Оның ішінде өмір мен өлімнің, жарық дүние мен беймәлім әлемнің шекарасында тұрып, жаңа өмірге қадам басқан сәбидің алғашқы үніне куә болатын акушер-гинеколог мамандығының орны тіпті бөлек. Бұл – күндіз күлкі, түнде ұйқы көрмейтін қажырлы еңбекті, темірдей тәртіп пен шексіз жауапкершілікті талап ететін қасиетті жол. Күні-түні тыным таппай, ана мен бала денсаулығының арашасы бола білген осындай ардақты жандардың еңбегі қашан да ел алдындағы ең ұлы құрметке лайық.

Осынау ізгі де жауапкершілігі мол мамандыққа бар ғұмырын арнап, талай шаңыраққа қуаныш пен шуақ сыйлаған білікті де білімді маман, майталман дәрігер Алтынкүл Төлепбергенқызы қазан айының 5 жұлдызында мерекелі 75 жасқа толып отыр. Уақыт керуені зымырап өтіп жатса да, жүріп өткен жолына зер салсаңыз, тұтас бір дәуірге жүк боларлық өнеге мен еңбектің көрінісін көресіз.

Алтынкүл Төлепбергенқызы 1951 жылы 5 қазанда Дауылкөл ауылдық кеңесінде дүниеге келді. Әкесі Төлепберген Өмірбаев пен анасы Бәтін Қабылбайқызы Қызылқұм алқабында мал басын көбейтуге сүбелі үлес қосып, мал шаруашылығы саласында ұзақ жылдар бойы адал еңбек етті. Ата-анасының осынау жемісті еңбектері жоғары бағаланып, бірнеше мәрте аудандық кеңес атқару комитетінің мақтау қағаздарымен марапатталғаны – отбасындағы қажырлылық пен еңбекқорлықтың бастауы еді. Осындай өнегелі ортада тәрбиеленген Алтынкүл Төлепбергенқызы 1959 жылы Ақжар ауылындағы №28 қазақ орта мектебінің табалдырығын аттап, 1969 жылы Т.Көмекебаев ауылындағы №185 орта мектепті табысты тәмамдады. Еңбек жолының алғашқы қадамын Қуандария ауылындағы №186 орта мектепте бір жыл аға тәлімгер болып бастады.

Мектепті бітіре салысымен бала күнгі асыл арманына қанат қағып, жүрек қалауымен ақ халатты дәрігер мамандығын таңдады. 1970 жылы Ақтөбе қаласындағы мемлекеттік медицина институтына оқуға түсіп, студенттік жылдарында да белсенділігімен ерекшеленді. 1976 жылы жоғары оқу орнын акушер-гинеколог мамандығы бойынша сәтті бітіріп шықты.

Еңбек жолын Қызылорда облысы Қармақшы аудандық емханасында жас дәрігер болып бастаған ол кейіннен әйелдер кеңесі, перзентхана және гинекология бөлімдерінің меңгерушісі жауапты қызметтерін абыроймен атқарды.

1990-2000 жылдары Қармақшы ауданының жоғары санатты бас акушер-гинеколог дәрігері қызметін атқарып, ана мен бала денсаулығын сақтау ісіне елеулі үлес қосты.

Иә, өмір тармағында кейбір жандарға осындай халықтың ыстық ықыласы мен үлкен абыройы бұйырады. Бірақ мұның бәрі қажырлы ерен еңбек, темірдей жауапкершілік және өз мамандығына деген шексіз адалдық арқылы келетіні сөзсіз. Өзі еселі еңбек еткен жылдары талай нәрестенің кіндік шешесі атанып, дүниеге келген әрбір сәбидің қуанышын ата-анасымен бірге бөліскен ол талай

жанның алғысы мен ақ батасын алды.

2015 жылы Қызылорда қаласына отбасымен қоныс аударғаннан кейін №3 қалалық емханасында, «Сенім» емханасында және «Жанар» жеке клиникаларында кешегі күнге дейін тынымсыз еңбек етіп, бар білімі мен біліктілігін дертке шипа іздеген жандарға арнады.

Алтынкүл Төлепбергенқызының денсаулық сақтау саласындағы көп жылдық қажырлы еңбегі мемлекет тарапынан да лайықты бағаланып, республикалық, облыстық, аудандық деңгейдегі Мақтау Грамоталарымен, облыс, аудан әкімдерінің Алғыс хаттарымен марапатталды. Ең бастысы, 2011 жылы «Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау саласының үздігі» төсбелгісін кеудесіне тақты.

Уақыт керуені зымырап өтіп жатса да, еңбегінің зейнетін көріп, бүгінде құрметті еңбек демалысына абыроймен шыққан Алтынкүл Төлепбергенқызы үлкен әулеттің ұйытқысы, аяулы отанасы. Бүгінде балаларынан өрбіген немерелердің сүйікті әжесі атанып, бақыттың базарында шаттыққа бөленіп, мағыналы да жарасымды ғұмыр кешуде.

Құрметті

Алтынкүл Төлепбергенқызы!

Сізді Тасқараевтар әулетінің, отбасымыздың, ұрпақтарыңыздың атынан 75 жылдық мерейтойыңызбен шын жүректен құттықтаймыз!

Сізге мықты денсаулық, қажымас қайрат, ұзақ та мазмұнды ғұмыр тілейміз. Шаңырағымыздың алтын қазығы, берекелі ұйтықсы болып, балаларыңыз бен немерелеріңіздің қызығы мен құрметіне бөленіп, ортамызда әрқашан аман-есен жүре беріңіз. Жүрегіңіздің жылуы мен шуағы шаңырағымызға нұр болып құйыла берсін!

Алтынкүл Төлепбергенқызы тәрізді жандардың өмір жолы-қоғам үшін баға жетпес байлық, жас ұрпаққа үлкен өмірлік мектеп. Дәрігерлік ізгі мамандықты отбасылық жылулықпен, парасаттылықпен және аналық шексіз мейіріммен ұштастыра білген ақжаулықты аңамыздың мерейлі жасы құтты болып, шаңырағынан шаттық пен береке ешқашан кетпесін!

Құрметпен, жұбайыңыз, «Қармақшы ауданының Құрметті азаматы», ауылшаруашылығы, экология саласының ардагері Ибрагим Тасқараев, балаларыңыз, немерелеріңіз

ҚЫЗЫЛОРДА ҚАЛАЛЫҚ САЙЛАУ КОМИССИЯСЫНЫҢ ХАБАРЫ

«Қазақстан Республикасындағы сайлау туралы» Қазақстан Республикасы Конституциялық заңының 14-бабының 8-1-тармағына және 113-1-бабы 1-тармағының 1) тармақшасына сәйкес, Қызылорда қалалық сайлау комиссиясының 2026 жылғы 30 қыркүйектегі №95/162 қаулысымен өкілеттік мерзімі аяқталған Ақжарма ауылдық округі әкімін сайлау 2026 жылдың 8 қарашасына тағайындалды.

Қызылорда қалалық сайлау комиссиясының 2026 жылғы 30 қыркүйектегі №95/162 қаулысымен бекітілген Ақжарма ауылдық округі әкімінің сайлауын әзірлеу мен өткізу жөніндегі негізгі іс-шаралардың күнтізбелік жоспарына сәйкес ауыл әкіміне кандидаттарды ұсыну 2026 жылдың 1 қазанында басталады және 2026 жылдың 13 қазанда сағат 18-00-де аяқталады.

Кандидаттарды тіркеу барлық қажетті құжаттар алынғаннан кейін 2026 жылдың 1 қазанында басталады және 2026 жылдың 18 қазанында сағат 18-00-де аяқталады.

Қызылорда қалалық сайлау комиссиясының құрамы:
Орналасқан жері: Қызылорда қаласы әкімдігінің «Қызылорда қаласының мәдениет және тілдерді дамыту бөлімі» КММ «Қалалық мәдениет үйлері, клубтар және халықтық ұжымдары» МКҚК, Қызылорда қаласы, Қазыбек би №21.

Телефон: 8(7242) 237220. **Эл пошта:** tic_kzl@savla.kz
Төраға - Баймұрзаев Галым Қонакбаевич
Төраға орынбасары - Муханова Алия Муханбеткалиевна
Хатшы - Насибеков Кенес Әрдибекович.

Комиссия мүшелері: Қурақбаева Кенжегуль Қурақбаевна, Ақишев Карлығаш Дауылбаевна, Жорабек Медет Ерланаұлы, Елеусін Алпамыс Өмірзақұлы.

Қалалық сайлау комиссиясының жұмыс уақыты:
09.00-19.00, түскі үзіліс: 13.00-15.00

№228 учаскелік сайлау комиссиясы

Орналасқан жері: «Ақжарма мәдениет үйі» коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорны, Ақжарма ауылдық округі, Баймұрат батыр ауылы, Н. Тасымов көшесі, № 20А.

Телефон: 8(7242) 213615

Төраға - Басқожаев Елдос Абжаппарович

Төраға орынбасары - Батырбекова Үлемкен Сарсенбаевна

Хатшы - Жилкайдарова Алия Сайдахсымовна.

Комиссия мүшелері: Әбіл Айнуір Кадірбайқызы, Азнабаева Жаухар Сайлауовна, Абишева Жанат Хайруллаевна, Баймбетова Айман Аппазовна.

№229 учаскелік сайлау комиссиясы

Орналасқан жері: Қызылорда облысының білім басқармасының Қызылорда қаласы бойынша білім бөлімінің «№215 орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі, Ақжарма ауылдық округі, Талдыарал елді мекені, Талдыарал-2 көшесі, № 15.

Телефон: 8(7242) 301133

Төраға - Ақтөлеуова Тунгитғы Унгарбаевна

Төраға орынбасары - Салмурзаев Айбек Нурланович

Хатшы - Нуржакипова Жадира Усмановна.

Комиссия мүшелері: Сұлтанбек Самат Сламбекұлы, Амандықова Гүлбикен Берікбайқызы.

№230 учаскелік сайлау комиссиясы

Орналасқан жері: Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрлігінің «Қазақ Республикалық лепрозорийі» мемлекеттік мекемесі, Ақжарма ауылдық округі, Баймұрат батыр ауылы, Сарыбай шағалы № 2 құрылыс.

Телефон: 8(707)3892020

Төраға - Сейталиев Молдағали Ақбайнашев

Төраға орынбасары - Қонырбаева Раушан Темірхановна

Хатшы - Ибраева Дина Серикбаевна.

Комиссия мүшелері: Призарова Айгерим Бекмуратовна, Малкенова Гульжан Мирзаевна.

Учаскелік сайлау комиссияларының жұмыс уақыты:
2026 жылғы 18 қазаннан бастап сағат 09.00-19.00, түскі үзіліс: 13.00-15.00

Қызылорда қалалық сайлау комиссиясы

БІЗ- ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫМЫЗ!

Сыбайлас жемқорлық ұғымымен жалғыз пара алуды ғана баламалауға болмайды, өйткені, бұл қылмыстың осы түрінің көп көріністерінің бірі ғана. Қазіргі сыбайластық – өзінің жеке мүддесі үшін заңды айналып өту жолымен материалдық және заңдық артықшылықтар алуды. Ол мемлекеттік билік пен басқару органдарында неғұрлым қауіпті, мұндай жағдайда әкімшілік ресурстар мен әртүрлі қылмыстық құбылыстар өз-өзінен ұласып кете барады.

Мемлекеттік қызметкердің өзіне белгілі болған сыбайластық құқық бұзушылық оқиғалары туралы хабарлау міндетін енгізіліп, «корпоративтік сыбайластыққа» қарсы әрекет шаралары жасалған, мемлекеттік органдарда сыбайластық құқық бұзушылық жасауға тәуекелділігі жоғары қызмет тізбелері анықталған.

Осыған байланысты 2026 жылдың қорытындысы бойынша сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жасалды, жоғарыда аталған шараларды мемлекеттік органдардың, азаматтық

қоғам институттарының және қарапайым азаматтардың белсенді қатысуларымен жүйелі түрде жүзеге асыру сыбайлас жемқорлықты үзілді-кесілді және қатаң тосқауылды қамтамасыз етіп, қоғамның өмір сүруінің барлық саласында оның кез-келген көріністеріне қарсы тұруға мүмкіндік береді.

Жүзбаева Гүлбарам Зарқұмқызы «Ақтоған ауылдық округі әкімінің аппараты» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің бас маманы, заң қызметкері

(E-mail: a_akshamy@mail.ru)

Газет Қазақстан Республикасы Байланыс және Ақпарат Агенттігінде тіркеліп

№14611-Г «7» қараша 2014 жылы күнелі берілген.

Алғашқы есепке қою кезіндегі нөмірі мен мерзімі

№1026-Г - 11.01.2000 ж

Газет аптасына бір рет жарық көреді

ТАРАЛЫМЫ: 4000

Газет редакцияның компьютерлік орталығында теріліп, беттелді. Газет Қызылорда қаласындағы «PRINТ» баспаханасында басылды.

Мекен-жайы: Қызылорда қаласы, А.Байтұрсынов көшесі, №49

Таралу аумағы: Қазақстан Республикасы
Тапсырыс

Газет бетіндегі жарияланымдардың позициясы мен фактілері үшін редакция жауап бермейді. Қолжазбалар өңделеді және авторларға қайтарылмайды. Газет материалдарын көшіріп басу үшін міндетті түрде редакцияның рұқсаты керек.

Сурет сапасына редакция жауап бермейді

Үкімет пен әкім

ХАЛЫҚ КЕҢЕСІ - ХАЛЫҚ ҮМІТІ

Соңғы жылдары еліміздің саясат сахнасында біршама "саяси" өзгерістер орын алғаны белгілі. Жақында Құрылтай құрылып, депутаттар да жұмыстың талабы мен тәртібін қаперге алып, ел бойынша түрлі мәселелерді көтеріп, қоғамдық-саяси, әлеуметтік-экономикалық проблемалар турасында белсенділік танытуда. Президенттің бастамасымен елдің саясат сипатындағы өзгерістердің қатарында Құрылтай ғана емес, Қазақстан Халық Кеңесі де бар.

Қазақстан Халық Кеңесі — Қазақстан Республикасы халқының мүддесін білдіретін жоғары консультативтік орган ретінде белгіленді. Жалпы

аандарын ұйымдастырып, белгілі бір мәселелер бойынша қоғамдық бақылауға қатыса алады.

Осы орайда, Президент Қасым-Жомарт Тоқаев Қазақстан Халық Кеңесінің бірінші сессиясына қатысып, Қазақстан Халық Кеңесінің Төрағасы лауазымына Ерлан Қошановтың кандидатурасын ұсынды.

Бұл – конституциялық мәртебесі бар беделді қызмет. Сондықтан бұл лауазымға өлге белгілі, халық пен билік арасындағы байланысты қамтамасыз ете алатын адам келуі керек деп санаймын. Осыны ескере отырып, Ерлан Жақанұлы Қошановтың кандидатурасын

ңесінің 126 мүшеден тұратын нақты құрамын Жарлықпен бекітті. Халық кеңесінің құрамын этномәдени бірлестіктердің, қоғамдық бірлестіктер мен коммерциялық емес ұйымдардың, сондай-ақ мәслихаттар мен қоғамдық кеңестердің мүшелері, қоғам қайраткерлері, кәсіпкерлер, ғалымдар мен сарапшылар, мәдениет, білім, спорт және басқа да салалардың өкілдері біріктіреді.

– Олардың қатарында жұртшылыққа белгілі тәжірибелі тұлғалар, мемлекет және қоғам қайраткерлері, кәсіпкерлер мен көптеген белсенді азаматтар бар. Құрылтайдың алғашқы отырысында айтып

Аймақ үшін маңыздысы, Қызылорда облысынан Қазақстан Халық Кеңесіне 3 адам мүшелікке енді

Қызылорда облысы Білім басқармасының «Сыр жұлдыздары» балалар мен жасөспірімдерге арналған шығармашылық және инновация академиясы» қосымша білім беру орталығы директорының міндетін атқарушы **Жанар Бимұратқызы**

Қызылорда облысы мәслихатының депутаты **Мейрамбек Тоғысұлы Жұмашев**

Қызылорда облысы Қоғамдық кеңесінің мүшесі, Қазақстанның Еңбек Ері, Имамзада Қуанышбайұлы **Шағыртаев**

айтқанда, Халық Кеңесінің құрамындағылар қоғамдағы түрлі пікірлерді жинақтап, халықты толғандырған сауалдарды пысықтап, талқылай отыра мемлекетке ұсыныстар ретінде жинақтап жеткізеді. “Халық Кеңесінің” заң бойынша негізгі міндеттеріне - елдің ішкі саясаты бойынша жалпыұлттық диалог ұйымдастыру, қоғамдық келісім мен ұлттық бірлікті нығайту, жалпыұлттық құндылықтарды ілгерілету, азаматтық қоғам мен мемлекеттік органдар арасындағы байланысты күшейту кіреді.

Қазақстан Халық Кеңесі Құрылтайға заң жобасын ұсынады және Құрылтай заң жобасын қарайды. Мысалы, Халық Кеңесі қоғамдағы белгілі бір мәселені талқылап, соған байланысты жаңа заң жобасын әзірлесе, оны Құрылтайға енгізе алады. Заңды қабылдау құзыреті Құрылтайға тиесілі. Одан бөлек республикалық референдум өткізу туралы бастама көтеріп, мемлекеттік органдармен және азаматтық қоғаммен жұмыс істейді, қоғамдық тыңдаулар, консультациялар, конференциялар және басқа диалог

ұсынамын. Бұл адамды біріңіз жасқы білесіздер. Ол – білікті, әрі тәжірибелі маман. Ұзақ жылдар бойы мемлекеттік қызмет жүйесінде еңбек етіп, өз міндетін абыроймен атқарды. Мәжіліс төрағасы ретінде ауқымды реформаларды жүзеге асыруға атсалысқан белсенді саясаткер болды. Енді Халық Кеңесінің төрағасы ретінде де табысты жұмыс істеп, қоғамдық келісімді нығайтуға үлес қосатынына күмнім жоқ, - деді Мемлекет басшысы.

Нәтижесінде, Қазақстан Халық Кеңесінің бірінші сессиясында дауыс беру қорытындысы бойынша Ерлан Қошанов Қазақстан Халық Кеңесінің Төрағасы болып сайланды.

Өкілдік	Саны
Этномәдени бірлестіктер	42
Қоғамдық бірлестіктер және коммерциялық емес ұйымдар	42
Мәслихаттар мен қоғамдық кеңестер	42
Барлығы	126

Сондай-ақ Президент Қасым-Жомарт Тоқаев Қазақстан Халық Ке-

өтенімдей, ауқымды реформалардың арқасында мемлекеттік басқару ісіне жаңа, жасампаз, озық ойлы азаматтардың келуіне жол ашылды. Ел мүддесі үшін адал қызмет ету – зор мәртебе әрі қастерлі парыз. Осы орайда, Сіздерге – Халық Кеңесінің әрбір мүшесіне ерекше жауапкершілік жүктеліп отыр. Сіздер ел игілігі үшін табанды еңбек етіп, мемлекеттігімізді нығайтуға зор үлес қосасыздар деп сенемін. Ырысты ынтымағымызды, қоғамдық келісімді күшейту үшін белсенді түрде еңбек етесіздер деп ойлаймын, – деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Президент Тоқаевтың айтуынша, Ассамблеяға тиесілі кей міндеттемелер енді Қазақстан Халық Кеңесіне жүктеледі. Айта кету керек, «Қазақстан халқы Ассамблеясы туралы» заңның күші жойылып, жаңа «Қазақстан Халық Кеңесі туралы» Конституциялық заң күшіне енді. Бұл жай ғана Ассамблеяның атауын өзгерту емес, жаңа конституциялық нұсқа болып табылады.

А.ӘЛИАРЫСТАН

ЖЕТІСУ мен СЫР ӨНЕРПАЗДАРЫ АЙТЫСТЫ

Қызылордада Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 35 жылдығына арналған «Бес асыл» жобасы аясында «Тұғыры биік Тәуелсіздік» атты Қызылорда мен Жетісу облыстары өнерпаздарының республикалық дәстүрлі өнер сайысы өтті.

Сөз бөйгесі ашылу салтанатында облыс әкімі Мұрат Ерғешбаев құттықтау сөз сөйлеп, қатысушыларға сәттілік тіледі.

– «Алашқа ана болған Сыр өңірі – сөз киесі қонған, жырдан маржан төгілген қасиетті өлке. Осы дәстүрді бүгінгі буын лайықты жалғастырып келеді. Мұның айқын дәлелі – Мұхтар Ниязовтың үш мәрте «Алтын домбыра» иегері атануы.

біз үшін орны ерекше. Ел тәуелсіздігін алғаннан бері қаншама ақындарымыз түлеп ұшып, айтыс өнерін дамытуға үлкен үлес қосуда. Өйткені, айтыс – мәңгілік киелі мұрамыз!

Бүгінгі сөз додасына келген жүйріктерге тартысты айтыс тілей отырып, ел рухын асқатқатудағы елеулі еңбектеріңізге шынайы алғысымды білдіремін. Қазақтың қаймағы бұзылмаған қасиетті Сыр өңіріне келген қадамдарыңыз құтты болғай», - деді Мұрат Нәлқожаұлы.

Өнер аламында қос тараптың жүйріктері айтыстың түре, сүре, қайым және қыз бен жігіт айтысы жанрлары бой-

мен Марат Сүгірбай, түре айтыста Дидар Өмірәлі мен Мейірбек Сұлтанхан, күй тартыста Самат Жексенбаев пен Әділбек Тәшімов, қыз бен жігіт айтысында Әдемі Сыбанқұл мен Ержан Өміров, дәстүрлі ән орындауда Бейбіт Мұсаев пен Зүлфия Баймұраева, қайым айтыста Қазыбек Жемісхан мен Мұхтар Ниязов, ал термеде Арафат Ысқаков пен Руслан Ахметов шеберлікпен бақ сынасты.

Өнерпаздарды қазылар алқасының төрағасы, ақын Жүрсін Ерман, қазылар алқасының мүшелері айтыскер ақын, Мәдениет қайраткері Серік Құсанбаев, айтыскер ақын, Мемлекеттік «Дарын» сыйлығының лауреаты Бекарыс Шойбеков, дәстүрлі әнші, Қазақстанның Халық әртісі Айгүл Косанова, жыршы-термеші, өнертанушы, Мәдениет саласының үздігі Елдос Еміл және күйші, профес-

Мейірбек Сұлтанхан да «Алтын домбыраны» иемденіп, Сыр елінің айтыстағы дәстүр жалғастығын тағы бір мәрте танытты. Бұл сабақтастық жас талант Бексұлтан Орынбасаровтың «Күміс домбыра» иегері атануымен де айшықтала түсті.

Халқымыз қашаннан өнерді бағалаған, киес тұтқан. Оның ішінде айтыс өнерінің

ынша бақ сынасып, жыршы-жыраулар, термешілер, дәстүрлі әншілер мен күйшілер де өз өнерлерін ортаға салды. Атап айтқанда, сахна төрінде командаларды таныстыруда Нұрлы Мұхамиди мен Қазыбек Шыңберген, сүре айтыста Данияр Болатқан мен Бексұлтан Орынбасаров, жыршылар сайысында Есхат Нұрәлі

сор, Мәдениет қайраткері Мұрат Әбуғазы бағалады.

Тартысты өткен дәстүрлі өнер додасының қорытындысы бойынша жоғары дайындық пен шеберлік танытқан Қызылорда облысының командасы жеңіске жетті. Жеңімпаз командаға арнайы кубок пен қаржылай сертификат табысталды.

МИНИСТРДІҢ КЕЛГЕНДЕГІ КӨРГЕНІ

Қызылорда облысы әкімі Мұрат Ерғешбаев, Экология және табиғи ресурстар министрі Әлібек Қуантыров Арал ауданындағы Көкарал бөгетіне барып, облыстың су шаруашылығының қазіргі жағдайын танысты.

Бүгінгі мәлімет бойынша Сырдария өзенінің төменгі ағысындағы су көлемі өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда айтарлықтай артқан. Шардара су қоймасына секундтыңа 193,9 текше метр су түсіп, 999 млн. текше метрге жетті.

Ал Шардарадан төменгі ағысқа секундтыңа 200 текше метр су жіберіледі. Соның нәтижесінде 217 текше метр су келіп жатыр.

Облыс аумағындағы негізгі су тораптарында да су өткізу көлемі артқан. Мәселен, Қызылорда су торабынан төменге секундтыңа 250 текше метр, Өйтек су торабынан 235 текше метр, Қазалы су торабынан 200 текше метр және Ақлак су торабынан 150 текше метр су жіберіледі. Ал Арал теңізіне секундтыңа 150 текше метр су түсіп жатыр.

Әрі қарай делегация тікұшақпен Арал теңізінің құрғаған ұлтанында жүргізілген жұмыстарды көрді.

Арал теңізінің құрғаған табанынан көтерілетін тұзды шаңның қоршаған ортаға әсерін азайту мақсатында Қазақстан бөлігінде бірнеше жылдан бері орман отырғызылып келеді. Мәселен, 2021 жылға дейін Қазақстан аумағында 192,8 мың гектар жер игерілген. Оның ішінде 1991-2020 жылдары облыстық бюджет есебінен 119,7 мың гектар жерге сексеуіл егілді. Халықаралық ұйымдар да қолдау көрсетті. Атап айтқанда, Халықаралық Аралды құтқару қоры есебінен 1,1 мың гектарға, Германия ынтымақтастық ұйымы арқылы 1,3 мың гектарға, Қазақстан және Дүниежүзілік банк қаржысы есебінен 57,4 мың гектарға, Оңтүстік Кореяның қайтарымсыз қаржысы есебінен 13,3 мың гектарға орман отырғызылды. Мемлекет басшысының бес жыл ішінде Арал теңізінің құрғаған ұлтанына сексеуіл егу жөніндегі тапсырмасына сәйкес 2021-2026 жылдары 1,1 млн. гектар алқапқа фитоорманмелиорация жүргізілді.

Экожүйені қалпына келтіру мақсатында «КАТКО» қазақ-француз бірлескен кәсіпорнының қаржыландыруы есебінен 500 метр тереңдіктен екі тұщы су ұңғымасы қазылып, іске қосылды. Қазіргі таңда ұңғымалардан шыққан су жайылған аумақта шөптесін өсімдіктер пайда болып, табиғи орта қалыптаса бастаған. Жабайы аңдар мен құстар көбейген. Алдағы уақытта №1 су ұңғымасы орналасқан 15 гектар аумақта орман тұқымбағын құру жоспарланып отыр.

Сыр өңіріне жұмыс сапарымен келген Экология және табиғи ресурстар министрі Әлібек Қуантыровпен бірге облыс әкімі Мұрат Ерғешбаев Қазалы ауданына барды.

Сапар барысында олар Қазалы қаласындағы жақында іске қосылған орман тұқымбағының жұмысымен танысты. Аталған жоба Мемлекет басшысының орман қорын ұлғайту және экологиялық тұрақтылықты қамтамасыз ету жөніндегі тапсырмасына сәйкес Дүниежүзілік банктің қаржыландыруымен 440 млн. тенгеге жүзеге асырылған.

Аумағы 33,5 гектар тұқымбақта 16 арнайы техника бар. Қара сексеуіл, жапырақты және жеміс дақылдары, үйенкі секілді ағаш түрлері өсіріліп, қорғаныш жасыл белдеу жасау жұмыстары ұйымдастырылуда. Қазір тұқымбақта 45 адам жұмыспен қамтылған.

Бұдан кейін Қазалы қаласындағы республикалық орман селекциялық тұқым өсіру орталығының тұқымбағы таныстырылды. Жалпы ауданы 32 гектар тұқымбақтың 17 гектары орманмен қамтылған. Ал 15 гектары жайылымдық жер ретінде пайдаланылуда. Мұнда жылына 1-1,5 млн. көшет өсіріледі. Сондай-ақ, таулы аймақтарға тән айлант, катаальпа, туя секілді 10 түрлі ағаш көшеттері жерсіндіріліп, бес түрлі жеміс ағашы да өсірілуде. Арал теңізінің құрғаған табанына отырғызылатын сексеуіл көшеттері де осы жерде дайындалады. Быыл тұқымбақта сексеуіл көшетін егу жоспарланып отыр. Қазіргі уақытта мұнда 41 адам жұмыспен қамтылған.

Қызылорда облысының әкімі М.ЕРГЕШБАЕВ:

ЕЛІНЕ АДАЛ ҚЫЗМЕТ ЕТКЕН АҒА БУЫНДЫ ҮЛГІ-ӨНЕГЕ ЕТУ — БІЗДІҢ ПАРЫЗЫМЫЗ

Қызылорда облысы әкімі Мұрат Ерғешбаев қоғам қайраткерлері Биғали Қаюповты 75 жасқа, Бибіжан Жәукебаеваны 80 жасқа толу мерейтойларымен құттықтады.

құттықтай отырып, дендеріңізге саулық, отбасыларыңызға амандық тілейміз», – деді Мұрат Нәлқожаұлы.

Жиында мерейтой иелеріне Қызылорда облысының Құрмет грамо-

Биғали Өбдікерұлы 1951 жылы Арал ауданында дүниеге келген. Еңбек жолын мұғалімдіктен бастап, жауапты қызметтер атқарды. Арал, Қармақшы, Жалағаш аудандарының әкімі, Сенат депутаты, Президент Әкімшілігінің Мемлекеттік инспекторы болды. Арал өңірінің әлеуметтік-экономикалық мәселелерін шешуге, экологиялық ахуалды жақсартуға және САРАТС жобасының жүзеге асуына зор үлес қосты.

Бибіжан Жәукебайқызы 1946 жылы Шиелі ауданында дүниеге келген. Еңбек жолын жұмысшыдан бастап, жіпін саласында және мемлекеттік қызметте абыройлы еңбек етті. Облыс әкімінің бірінші орынбасары ретінде өңірдің дамуына үлес қосты. 1995 жылы Қазақстан атынан БҰҰ-ның Бүкіләлемдік әйелдер конференциясына қатысты. «Қызыл Жарты Ай» қоғамының облыстық комитетін басқарып, халыққа әлеуметтік және гуманитарлық көмек көрсету ісіне белсене атсалысты.

тасы, «Қызылорда облысының дамуына қосқан үлесі үшін» медалі, Үкімет басшысының бірінші орынбасары Нәлібаев Нұрлыбек Машбекұлының арнайы құттықтауы табысталды. Дәстүрге сай сый-құрмет көрсетілді.

Жаңаның жаңалығы

Соңғы жылдары Қызылорда қаласында бой көтерген ғимараттар мен нысандар қала көркін ашып ғана қоймай, әрбірі түрлі мақсат пен әрқилы бағытта Сыр жұртшылығы үшін жоғары қызмет түрлерін ұсынуда. Мысалға, қаламыздың сол жағалауында орналасқан “Сыр жұлдыздары” шығармашылық және инновация академиясы” қосымша білім беру орталығын сөз етейік. Мұнда оқушылар заманауи әдістерге негізделіп түрлі үйірмелер арқылы қабілеттерін шыңдаса, қосымша білім беруге бағытталған сабақтар арқылы көкжиектерін кеңейтуде. Аталған нысандағы жұмыс барысы туралы толығырақ “Қызылорда облысы білім басқармасының «Сыр жұлдыздары» балалар мен жасөспірімдерге арналған шығармашылық және инновация академиясы» қосымша білім беру орталығы” КММ директорының оқу-тәрбие ісі жөніндегі орынбасары Мағжан Қанатұлымен сұрақ-жауап арқылы кеңінен тартқайық.

- Сыр өңіріндегі басқа орталықтардан жаңадан ашылған “Сыр Жұлдыздары” шығармашылық және инновация академиясы” қосымша білім беру орталығының ерекшелігі неде?

- Сыр өңіріндегі басқа шығармашылық орталықтардан «Сыр жұлдыздары» академиясының басты ерекшелігі – оқушыларға жан-жақты бағытта білім алып, өз қабілетін тәжірибе арқылы дамытуға мүмкіндік беруінде. Академияда өнер мен шығармашылықтан бөлек, инновациялық-инженерлік шығармашылық, ғылым мен зерттеу, спорт және сауықтыру бағыттары қамтылған. Яғни, оқушы тек теориялық білім алып қана қоймай, оны практика жүзінде қолдануға басымдық беріледі.

Сонымен қатар, академиядағы үйірмелерге балалардың тегін қатысуына мүмкіндік жасалған. Заманауи зертханалар, шығармашылық шеберханалар, медиаорталық, дыбыс студиясы, робототехника, 3D модельдеу секілді бағыттар арқылы оқушылар өз қызығушылығына қарай таңдау жасап, жаңа дағдыларын қалыптастыра алады.

- Ашылғанына аз уақыт болса да, бұл ғимараттан білім алатын оқушылар осы уақытқа дейін қандай жетістіктерге жетті?

- Орталығымыз қысқа уақыт ішінде ұстаздар мен оқушылардың еңбегінің арқасында өз нәтижелерін көрсете бастады. Шежіртеріміз республикалық, облыстық және қалалық байқауларға белсенді қатысып, жүлделі орындарға ие болуда. Сонымен қатар, оқушыларымыз Президент шыршасында өнер көрсетіп, өз таланттарын жоғары деңгейде танытты. Атап өтетін болсақ, жас мамандарымыздың бірі – экология және биология үйірмесінің педагогі – облыстық оқу-әдістемелік орталығы ұйымдастырған «Биология пәндерінде жасанды интеллектті пайдалану жолдары» тақырыбындағы облыстық TEDx форматындағы жоба қорғау байқауында II орынға ие болды.

Сонымен қатар, мекемеіміздің жас мамандары «Бір слайд – бір идея», «Заманауи дидактикалық әдістер», «ОйFest» сынды интеллектуалдық және кәсіби байқауларға белсенді қатысып, жүлделі орындар мен түрлі номинацияларға ие болды. Бұл жетістіктер жас мамандарымыздың кәсіби ізденісінің, шығармашылық өлеуетінің және заманауи білім беру технологияларын тиімді меңгеріп келе жатқанының айқын дәлелі.

- Соңғы жылдары жаңадан ашылған, сұранысқа ие білім бағыттары қандай деп айтар едіңіз?

- Соңғы жылдары оқушылар арасында робототехника, жасанды интеллект, бағдарламалау, хореография, медиа және цифрлық шығармашылық бағыттарына қызығушылық артып келеді. Осы сұранысты ескере отырып, академиямызда заманауи технологиялармен қатар, медиа сауаттылық, фото-видео түсіру, монтаж және журналистика бағыттарына да ерекше көңіл бөлінуде. Басты ерекшелігі – оқушылар бұл бағыттарды тек теория жүзінде меңгермей, практикалық тапсырмалар арқылы өз қолдарымен орындап, нақты өнім жасауға мүмкіндік алады.

- Қандай және қанша үйірме түрлері жұмыс жасауда?

- Қазіргі таңда «Сыр жұлдыздары» шығармашылық және инновация академиясы» қосымша білім беру орталығының сол жағалауда орналасқан №2 ғимаратында техникалық-жаратылыстану және көркем-эстетикалық шығармашылық бағыттары бойынша 18 үйірме жұмыс істеп, 803 оқушы қосымша біліммен қамтылуда.

Ал бұдан бөлек бас ғимаратта 3010, №1 ғимаратта 1500, №3 ғимаратта 324 оқушы қосымша білім алууда. Үйірмелер қатарында «Робототехника», «Микробиология», «Ағылшын тілі», «Өлкетану», «Хореография», «Вокал», «Домбыра»,

«Сыр жұлдыздары» балалар мен жасөспірімдерге арналған шығармашылық және инновация академиясы» қосымша білім беру орталығы” КММ директорының оқу-тәрбие ісі жөніндегі орынбасары Мағжан ҚАНАТҰЛЫ:

ЖАҢАШЫЛДЫҚ ЖАЛҒАСА БЕРЕДІ

«Дәстүрлі ән», «Жыр-терме», «Бейнелеу өнері», «Шебер қол», «Бала шеф» секілді оқушылардың қызығушылығы мен қабілетін дамытуға бағытталған түрлі шығармашылық және танымдық үйірмелер бар. Бұл үйірмелер арқылы балалар өз қабілеттерін жетілдіріп қана қоймай, теориялық білімдерін тәжірибемен ұштастыруға мүмкіндік алады.

- Қазір жастар арасында қай өнер түріне қызығушылық басым?

- Қазіргі таңда жастар арасында өнердің бірнеше түріне қызығушылық жоғары. Әсіресе би, вокал және домбыра бағыттары сұранысқа ие. Би мен вокал арқылы жастар өз шығармашылық қабілетін, сахна мәдениетін дамытса, домбыра үйірмесі ұлттық өнерге деген қызығушылығын арттырып, дәстүрлі музыканы дәріптеуге мүмкіндік береді. Академиямызда осы бағыттарға қызығушылық танытып, тұрақты түрде қатысып жүрген оқушылардың қатары да артып келеді.

теориямен шектемей, жасанды интеллект, робототехника, 3D модельдеу, медиа және цифрлық шығармашылық бағыттарында практикалық жұмыстарға тартамыз. Мәселен, медиа бағытындағы оқушылар фото-видео түсіру, монтаж жасау, контент әзірлеу арқылы өз білімдерін тәжірибеде қолданады.

Біздің басты ұстанымымыз – технологияны баланың шығармашылығын алмастыратын құрал емес, жаңа идеяларын жүзеге асыруға мүмкіндік беретін тиімді құрал ретінде пайдалану. Осы арқылы оқушылардың цифрлық сауаттылығын, шығармашылық ойлауын және заманауи технологияларды дұрыс қолдану дағдыларын қалыптастыруға басымдық береміз.

- Сарайдың өнерлі жастарының бойынан қандай ерекшелік байқайсыз?

- Орталықтың өнерлі жастарының бойынан ең алдымен өзін еркін көрсетуге деген ұмтылысын,

ізденімпаздығын және шығармашылыққа деген қызығушылығын байқаймыз. Олар жаңа нәрсені үйренуге таптынып, өз өнерін сахнада көрсетуге, байқауларға қатысып, тәжірибе жинауға белсенді. Сонымен қатар, жастардың бойында ұлттық өнерге деген құрмет пен заманауи бағыттарға қызығушылықтың қатар қалыптасып келе жатқаны қуантады. Домбыра, дәстүрлі өнмен қатар, би, вокал, секілді бағыттарды меңгеріп жүрген оқушыларымыздың жан-жақты дамуға ұмтылысы байқалады.

- Осы академия арқылы өзіңіз жүзеге асырғыңыз келетін ең үлкен арман қандай?

- Академия арқылы жүзеге асырғым келетін ең үлкен арманым – әр баланың бойындағы талантты дер кезінде байқап, оны дамытуға мүмкіндік беретін шығармашылық ортаны қалыптастыру.

Әр оқушы өз қызығушылығына сай бағыт таңдап, өзіне сенімді болып, еңбегінің нәтижесін көрсете алса – біз үшін үлкен жетістік. Сонымен қатар, академиядан түлеп ұшқан балалардың арасынан болашақта өнерде, ғылымда,

- Талантты баланы анықтау мен оны кәсіби деңгейге жеткізудің арасында қандай қиындықтар бар?

- Талантты баланы анықтау – бір бөлек, оның қабілетін кәсіби деңгейге жеткізу – үздіксіз еңбекті талап ететін үдеріс. Біздің қиындықтардың бірі – баланың қызығушылығы мен қабілетін ерте

“СЫР ЖҰЛДЫЗДАРЫ” ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯ АКАДЕМИЯСЫНДА БІЛІМ АЛАТЫН ОҚУШЫЛАРМЕН САУАЛНАМА:

1. Біліміңді жетілдіріп, жаңа жетістіктер мен мүмкіндіктерге кеңелу үшін “Сыр жұлдыздары” шығармашылық және инновация академиясында тағы қандай жаңашылдықтар орын алуы тиіс деп ойлайсың?
2. Өзің қай үйірме түріне қатысасың?
3. Болашақта өзіңді қай саладан көрің келеді және армандарың қандай?

Саулебек Айзере Әлімжанқызы:

1. “Сыр жұлдыздары” шығармашылық және инновация академиясында әртүрлі бағытта үйірмелер түрі өте көп. Оқушылар өздеріне ұнайтын үйірмелеріне қатысып, қабілеттерін дамыта алады. 2. Өзім би үйірмесіне қатысамын. Биге қызығу-

шылығым кішкентай кезімнен бар. Сондықтан бос уақытымда би үйреніп, осы сала бойынша өзімді дамытып жүремін. Әсіресе сахнада өнер көрсеткен ұнайды.

3. Болашақта биші болғым келеді. Би арқылы өзімді көрсетіп, үлкен сахналарда өнер көрсетуді армандаймын. Сол үшін қазірден бастап білімім мен мүмкіндігімді арттырғым келеді.

Бекжан

Сәндібекұлы:

1. Бізде барлық үйірме бар. Маған өзімнің қатысып жүрген үйірмем ұнайды. Себебі әр сабақ сайын жаңа нәрселер үйренемін. 2. Мен “микробиология” үйірмесіне қатысып, осы бағытта білімімді жетілдіріп жүрмін. 3. Болашақта өзімді медицина саласында көргім келеді. Менің арманым хирург болу. Адамдарға көмектесіп, білікті дәрігер болғым келеді.

Аруна

Сандыбекқызы :

1. Біздің академияда үйірмелердің түрі өте көп. Әр оқушы өз қызығушылығына қарай үйірмелерді таңдауға болады. Барлық жағдай жасалған. Қазір барлық үйірмелер тегін. Ұсынысым ретінде, жаңа заманға сай “жасанды интеллект” бағытын арқылы меңгеруге мүмкіндік қарастыруды жеткізер едім. Алдағы уақытта ол да болатынына сенімдімін. 2. Мен “Сыр жұлдыздары” шығармашылық және инновация академиясында ағылшын тілі үйірмесіне қатысамын. Бұл үйірмеде ағылшын тілін үйіреніп, сөйлеу қабілетімді дамытып жүрмін. Маған бұл бағыт өне ұнайды. 3. Болашақта өзімді ағылшын тілі мұғалімі ретінде танытқым келеді. Арманым – ағылшын тілі жақсы меңгеріп, білімімді балаларға үйрететін білімді ұстаз болу.

байқап, дұрыс бағыт таңдау. Әр баланың бейімі әртүрлі болғандықтан, оған жеке тәсіл қажет. Сонымен қатар, тұрақты жаттығу, тәжірибе, білікті педагогтің қолдауы және баланың өз ынтасы маңызды рөл атқарады.

Орталығымызда оқушылардың қабілетін түрлі практикалық тапсырмалар, шығармашылық жұмыстар мен байқаулар арқылы байқап, әрі қарай дамытуға мүмкіндік жасаймыз. Балаға тек нәтиже талап ету емес, оның қызығушылығын сақтап, қателесуге және тәжірибе жинақтауға жағдай жасау арқылы кәсіби деңгейге бағыттаймыз.

- Қазіргі цифрлық технологиялар мен жасанды интеллект шығармашылық саласына еніп жатқан кезде оқушылар сарайы оқыту әдістерін қалай жаңартып жатыр?

- Қазіргі цифрлық технологиялар мен жасанды интеллекттің мүмкіндіктерін ескере отырып, академиямызда оқыту әдістерін заманауи талаптарға сай жаңартып келеміз. Оқушыларды тек

технологияда және шығармашылық салаларда елге танымал, білікті мамандардың шығуына үлес қосу – басты мақсаттарымыздың бірі.

- Оқушылар сарайының табалдырығын алғаш аттаған жас өнерпазға «Сыр жұлдызы» атану үшін қандай үш кеңес берер едіңіз?

- Алғашқысы – еңбек пен тұрақтылық. Қабілет қанша жоғары болғанымен, оны шыңдау үшін күнделікті ізденіс пен тынымсыз жаттығу қажет. Екіншісі – жаңалыққа ашық болу. Ұстаздың кеңесін тыңдап, жаңа бағыттарды байқап, өз өнеріңді үнемі жетілдіруге ұмтылған жөн. Үшіншісі – өзіңе сену және сахнадан қорықпау. Қателесуден қорықпай, әр мүмкіндікті тәжірибе ретінде қабылдасаң, өзіңе деген сенімің де арта түседі. Ең бастысы – өз өнеріңді шын жүреппен жақсы көріп, «Сыр жұлдызы» атауына лайық болуға таптыну.

- Жаңадан бой көтерген оқушылар сарайына сипаттама жаза кетіңізші...

- «Сыр жұлдыздары» академиясы – балалар мен жасөспірімдердің шығармашылық қабілетін шыңдап, ғылымға, өнерге және заманауи технологияларға қызығушылығын арттыратын жаңа форматтағы қосымша білім беру орталығы. Мұнда оқушылар өз қызығушылығына қарай түрлі бағыттарды таңдап, білімін тәжірибемен ұштастыра алады. Академияның басты мақсаты – әр баланың бойындағы қабілетті байқап, оны дамытуға жағдай жасау. Мұнда білім мен шығармашылық, теория мен практика қатар үйлесіп, оқушының жан-жақты дамуына бағытталған орта қалыптасқан.

- Ұстаз бен оқушы үшін жағдай толығымен жасалған ба, әлде әлі де өзгеріс не жаңашылдықтар енгізу керек пе?

мен талғамдары өзгеріп, олар өз ойын еркін жеткізуге, жаңа дүниені байқап көруге ұмтылады. Сондықтан орталығымыздың мүмкіндіктерін одан әрі жетілдіру барысында оқушылардың пікірін тыңдап, ұсыныстарын ескеруге мән береміз.

Оқушылардың өздері де түрлі саладағы танымал тұлғалармен, өнер иелерімен, кәсіби мамандармен кездесулерді, шеберлік сабақтары мен тәжірибелік жобаларды көбірек өткізуді ұсынады. Мұндай кездесулер олардың мамандықтар туралы кеңірек түсінік алуына, жаңа бағыттарды тануына және өз ойын еркін жеткізуіне мүмкіндік береді. Ең бастысы – баланың пікірін тыңдап, оның идеясын жүзеге асыруға жағдай жасау.

- Мұндағы ұстаздардың жағдайы қаншалықты жасалған?

- Академиядағы ұстаздарға да өз міндетін сапалы атқаруға қажетті жағдай жасалған деп айтуға болады. Заманауи кабинеттер мен қажетті құрал-жабдықтар педагогтердің шығармашылық ізденісіне және жаңа әдіс-тәсілдерді қолдануына мүмкіндік береді. Дегенмен, ұстаз үшін тек материалдық жағдайдың болуы жеткіліксіз. Педагогтің кәсіби дамуына, тәжірибе алмасуына, біліктілігін арттыруына және жаңа технологияларды меңгеруіне де мүмкіндік берілуі маңызды. Осы бағыттағы жұмыстарды тұрақты түрде жалғастыру қажет.

Өйткені баланың жетістігі көбіне оны жетелетін ұстаздың ізденісі мен кәсіби шеберлігіне байланысты. Сондықтан ұстазға жасалған жағдайды үнемі жетілдіріп отыру — орталықтың маңызды міндеттерінің бірі.

- Өңгімеңізге рақмет!

Айдана ӘЛИАРЫСТАН

Бірінші байлық...

Соңғы кездері түрлі сала жаңа терминдермен толығып, жаңашылдыққа толы мәліметтер таралуда. Мәселен, денсаулыққа қатысты, адамның ішкі халіне жауапты, сырқатына себеп ретінде психосоматика ұғымы кеңінен насихатталуда. Бірқатар мамандардың оны адамның жаны мен тәнінің үйлесімі денінің саулығына себеп болады деп жеткізулері де бос емес. Басылымның “Бірінші байлық” айдарын психосоматолог Салтанат Сабыржанқызының сұхбатынан бастадық.

Психосоматолог Салтанат САБЫРЖАНҚЫЗЫ:

ЖАН мен ТӘН ҮЙЛЕСІМДІЛІГІ - МЫҚТЫ ДЕНСАУЛЫҚ

- Психосоматика ұғымы қолданысқа қай кезде және қалай енді? Өңімені психосоматика турасында бастасақ...
- Психосоматика сөзі гректің *psyche* жан және *soma* — тән деген сөздерінен құралған. Бұл ұғым 1818 жылы неміс дәрігері Иоганн Кристиан Хайнрот еңбектерінде атала бастаған. Шын мәнінде, психосоматика — адамның жан дүниесі мен тәнінің өзара байланысын зерттейтін бағыт. Яғни адамның ішкі күйі, басынан өткізген оқиғалары, сезімдері, уайымы мен күйзелісі оның жүйкесіне ғана емес, жалпы ағзасына да әсер етіп, денсаулыққа кері әсер етуі мүмкін. Нәтижесінде, ағзада түрлі аурулар пайда болады.

Психосоматика адам жаны мен тәнінің байланысын қарастыратын психологияның бір саласы. Алайда адамдардың көпшілігі психосоматика дегенде тек ауруды емдеуді түсінеді. Шын мәнінде қазіргі таңда бұл ұғым тек аурумен шектелмейді. Психосоматикалық бағыт адамның денсаулығымен қатар, оның эмоционалдық жағдайын, қарым-қатынасын, өміріндегі түрлі қиындықтарын, бала денсаулығына байланысты алаңдаушылығын, депрессиялық көңіл күйін, ашуын, ренішін және күйзелісін де қарастырады. Яғни адамның психологиялық жағдайы мен денсаулығы арасындағы байланысты түсінуге тырысады. Сонымен қатар психосоматика барлық аурудың себебі тек психологиялық фактор деп айтпайды. Әр аурудың өзіне тән медициналық себептері болуы да мүмкін, сондықтан психологиялық факторларды медициналық себептерден бөліп қарастырмаған жөн.

Менің тәжірибемде де психологиялық жағдаймен жұмыс істегеннен кейін денсаулығындағы мәселелерін жеңілдеткен немесе өзін жақсы сезіне бастаған адамдар бар. Мысалы эпилепсиядан айыққандар да бар. Дегенмен мұндай ауруларда медициналық емді міндетті түнде дәрігердің бақылауымен қоса жалғастыру қажет.
- Жалпы қазақ тілді аудиторияда психосоматика ұғымын қабылдау деңгейі қандай?
- Соңғы уақытта бұл тақырып өзекті болуда. Бұрын адамдар медицинаға жүгініп, тек дәрігерлерден ем табамын деген ойда болатын болса, қазір көпшілік «өз ойыммен, сезімімен, психологиямен жұмыс жасап, психосоматикамды анықтауым керек» деп жатады. Әрине, бұл жерде адам өз бойындағы ауруынан жазылғысы келе ме, жоқ па деген фактор да әсер етеді. Жазылғысы келмейтін адам үнемі бөксө іздейді, ал жазылғысы келген адам тәуір болудың түрлі әрекеттерін жасайды.

- Психосоматика туралы қоғамда қандай қате түсініктер бар?

- “Психосоматика әсер етпейді, оймен, сезіммен жұмыс жасау деген қалай” деген сияқты түрлі әңгімелерді естимін. Алайда, бұл көпшіліктің пікірі осылай деген сөз емес. Қанша адам болса сонша пікірдің болуы да заңдылық. Психосоматика туралы ізденіп, білімдерін жетілдіріп жатқандар жоқ емес. Мысалы, өмірден баз кешіп кеткен адамның өзі психология арқылы өмірін реттеп алуға болады. Нәлдік қалыптан бастап, өзінің қалаған жетістігіне, шыңына жетуге болады деген пікірдемін.

- Адам дәртіне шипа іздегенде алдымен дәрігерге қаралу керек пе, әлде психологқа барған дұрыс па? Қай кезде психологқа, қай кезде дәрігерге бару керек?

- Бір ауру пайда болды ма, көп адам автоматты түрде бірден емханаға барып, ем іздейді. Өйтеуір емделудің жолын қарастырып, дәрігерге барады, ақылы дәрігерге қаралады, УЗИ жасатады, анализдер тапсырады. Бұл - дұрыс әрекет. Бірақ өзім көбіне адам жалпы дәрігерге қаралумен қатар, ауруының психологиялық себебін де қарастыруы керек деп айтамын. Яғни «Неге дәл осы ауру менде пайда болды?», «Менің өмірімде қандай жағдай болып жатыр?», «Менің әрекетімде, ойымда немесе белгілі бір адамға деген көзқарасымда өзгертетін тұстар бар ма?» деп өзіне сұрақ қойған жөн. Менің ойымша, ауруды тек тән деңгейінде ғана емес, адамның психологиялық жағдайымен бірге қарастырмаған маңызды. Ауруды емдеу процесін дәрігермен бірге жүргізіп, сонымен қатар өзінің ішкі жағдайымен, ойымен, сезімімен жұмыс жасау қажет. Адам кейде өз денесінің ауру белгілерін елемей, тек сыртқы белгілермен күресіп жүре береді. Ал өз сезімін тыңдап, өміріндегі қандай жағдайдың оған әсер етіп жатқанын түсіну өзін жақсырақ тануға көмектеседі.

Өз тәжірибемде де дәрісіз емделген кезім болды. Себебі адам әр аурудың себебін білсе дәрісіз де емделуге негіз бар. Сол себепті адамның өзінің ішкі жағдайымен жұмыс жасауының маңызды екенін білемін. Бірақ бұл жерде «себебін тапсаң, кез келген ауру дәрісіз-ақ жазылады» деген түсінік емес. Мен медицинаны ешқашан жоққа шығармағыммен. Керісінше, кей жағдайда медициналық көмек міндетті түрде қажет. Мысалы, шұғыл түрде ота жасау керек болса, «сізге терапия жасап көрейік» деп отыру дұрыс емес. Қажет жағдайда медициналық емді алып, сонымен қатар адамның психологиялық жағдайымен де кешенді түрде жұмыс жүргізу

керек. Өйткені адамның денесі мен психикасы бір-бірінен бөлек емес. Денсаулыққа кешенді түрде қараған кезде ғана адам өз жағдайын тереңірек түсініп, емделу процесіне де саналы түрде қарай алады.

- «Барлық ауру жүйкеден» деген пікір қаншалықты дұрыс?

- Адамдар ашуланған кезде «нerv болдым», «нervім көтерілді» деп жиі айтады. Белгілі бір жағдай әсер етіп, соған эмоционалды түрде реакция беріледі. Әрине, оның ар жағында белгілі бір стресстік жағдай жатады. Ұзақ уақытқа созылған стресс адамның эмоционалдық күйіне

әсер етіп, ағзаның жалпы жағдайына да ықпал етуі мүмкін. Кей жағдайда жүйке жүйесінің ұзақ уақыт бойы шаршауы адамның денсаулығына әсер етіп, түрлі физикалық белгілердің пайда болуына себеп болуы ықтимал. Бірақ бұл бірден «барлық аурудың себебі — жүйке» деген сөз емес. Әр аурудың медициналық себептері бар, сондықтан денсаулық мәселесін жан-жақты қарастырмаған дұрыс.

Менің байқауымша, адам кейде өмірінде қай нәрсеге қатты мән берсе, сонымен сыналады. Мысалы, егер адам үнемі өзіне ғана фокус жасап, денсаулығы туралы көп уайымдап, денсаулыққа өте қатты назар аударса, сол өзі қатты басымдық беріп, ойынан шығармаған денсаулық мәселесімен сыналуы мүмкін. Мұның артында да белгілі бір себептер болады. Мысалы, адам өзінің өмірлік мақсатын немесе миссиясын таба алмай жүруі мүмкін. Ішінде жиналып қалған ашу, реніш, ыза, немесе айтылмаған, тұншыққан сезімдер болуы мүмкін. Тіпті адамның өзіне деген қарым-қатынасы дұрыс қалыптаспаған жағдайлар да кездеседі. Ал кейбір адамдардың негізгі сынағы қарым-қатынас саласында болуы мүмкін. Біреулер ақша мәселесімен, енді біреулер байлыққа деген көзқарасымен, немесе отбасылық қарым-қатынастарымен көп қиындыққа кездеседі.

Осындай жағдайлар жиі орын алса, «неге бұл жағдай менің өмірімде қайталанса береді?» деген сұраққа өзінен жауап іздеу керек. Кейде мәселенің шешімі сыртқы жағдайды ғана өзгертуде емес, адамның оған деген көзқарасын, сезімін және өзімен қарым-қатынасын түсінудің дежатыуы мүмкін.

- Күйзеліс пен эмоция адамның тәніне қалай әсер етеді? Эмоцияны іште ұстай беру денсаулыққа әсер ете ме?

- Өрбір эмоция біздің тәнімізге әсер етеді. Өйткені біздің денеміз әр эмоцияға белгілі бір реакция береді. Біз қуанғанда жүрегіміз қатты соғып, күліп, ерекше күйге енеміз. Ал мұндайғанда көңіл күйіміз төменгі толқыңға түседі. Психологияда «төменгі және жоғары толқында өмір сүру» деген ұғым бар. Адамның көңіл күйі түскен уақытта оның иммунитеті әлсірейді. Ал оның бойында қандай да бір ауруға биологиялық тұрғыдан бейімділік болса, сол ауруға байланысты жағымсыз симптомдар пайда болуы мүмкін. Мысалы, бір адам қатты күйзеліп, жатып қалуы мүмкін. Біреуі күйзелген кезде жүрегі ауырады. Ал біреуге қатты эмоция әсер етіп, тіпті жүре алмай қалуы мүмкін. Әр адамда өртүрлі болады. Эмоция адамның денесіне терең әсер етеді. Эмоцияны іште ұстау денсаулыққа тікелей әсер етеді. Белгілі бір адамға реніш пайда болды ма, сол уақытта сөйлесіп, айтып, жеткізбесе, онда ол біздің ішімізде тұншыққан сезімге айнала бастайды. Міне, ол жылдар өткен сайын үлкелейіп, белгілі бір ауруға, проблемаға әкелуі мүмкін.

- Адамның басы, асқазаны немесе жүрегі ауырғанда, оның психологиялық себептері болуы мүмкін бе?

- Иә, әрине. Бас ауруын демалмағаннан, шай ішпегеннен, ұйықтамағаннан деп жатамыз. Менің өзім де жылдар бойы дәрі-дәрмекті сәмкеммен тастамайтынмын. Мұның артында адамның өзіне жоғары талап қоюы жатыр. Мысалы, белгілі бір адамдардан мейірім көру үшін, махаббат алу үшін, жақсы көріну үшін, жағыну үшін адам өзіне жоғары талап қояды. Өзінен және өзгелерден мінсіздікті талап етіп, соның әсерінен басы ауырады. Сосын «осы адам менің басымды ауыртты» немесе «не айтса да, басымды ауыртпасын» деген түсініктердің өзі бас ауруына алып келуі мүмкін. Адамның баса адамдарға, отбасы мүшелеріне деген жақтырмауы, іштей жек көру сезімдері болады. Бірақ оны айта алмайды. Сырттай күліп, ештеңе болмағандай сөйлесіп отырады. Сонда адамның басының бір бөлігі қабылдаса, екінші жағы қабылдамаған кезде бас қысу сияқты сезімдер пайда болуы мүмкін.

Асқазан ауыrsa, «мен өзімді шарасыз сезіндім, ештеңе жасай алмадым» деген сезім әсер етеді. Сосын қорқыныштан, белгілі бір жағдайларды қорыта алмай, білімді де игере алмай, асқазанмен проблема болуы мүмкін.

Жүрегі ауыратын адамдар көбінесе өзін емес, өзгелерді бірінші орынға қояды. Бауырына, ата-анасына және өзге де жақындарына көмектескісі келеді. Артық жауапкершілікті мойнына алатын адамдарда жүрекке байланысты мәселелер пайда болуы мүмкін. Өйткені жүрек - махаббат пен қуаныштың символы. Егер адам басқа адамдарды ойлап жатқан кезде еріксіз өз бойындағы аяушылығы мен махаббатын өзге адамдарға бағыттай берсе, өзіне махаббат жетпей қалады. Ол махаббатты басқа адамдардың қамын ойлау, олардың жағдайын жасау деп түсінеді. Адам жаратылысында алдымен өзі махаббатқа бөленіп, өз энергиясын арттыруы керек дейді. Сонда ғана ол шынайы махаббатымен басқаларды бақытты ете алады.

- Қалқанша безі және ангина ауруларында, іш қырғыста, өтте, іш қату секілді мәселелерде көбіне реніш, айтылуы тиіс өкпе наздың іште сақталуынан дейді. Келісесіз бе?

- Қалқанша безге келетін болсақ, бұл адамның өзін жақсы көруі, өзінің қалауын жасауымен

байланысты мәселелерге тіреледі. Сосын екінші жағы, өзінің қабілетіне сай қаншалықты өмір сүріп жатыр дегенге байланысты. Әрбір адамның белгілі бір қабілеті бар. Сол қабілетті тиісті бағытта қолданбайтын болса, мысалы, дизайнерлік қабілеті бар адам басқа тірлікпен айналысып жүруі мүмкін. Немесе билеуге қатты қабілеті болса да, ол аспаз болып жұмыс істеуі мүмкін. Бірақ оған жасап жатқан жұмыс саласы ұнамайды. Осындай жағдайларда адамның бойында «өз өмірім, жұмысым, ісім ұнамайды» деген белгі пайда болады. Соның әсерінен қалқанша безде проблема пайда болуы мүмкін.

Ал іш қату мен өтке келетін болсақ, күйзеліске бейім, өзін айтытын, бейшара күйге түсетін, төкаппарлығы басым, кешіре алмайтын, өкпе-ренішін бойына жинайтын адамдарда өтпен байланысты мәселелер көп орын алады. Адам өте қатты қорықса, іш қату мәселесі де пайда болады. Айта кету керек, аталғандардың барлығы жалпылама себептер. Әр адамда дәл осылай болады деген түсінік емес.

- Сонда адамдар өрқашан эмоцияларын бақылауда ұстап жүруі міндетті ме? Ол мүмкін емес секілді...

- Эмоцияны үнемі бақылауда ұстап жүру керек емес, адам белгілі бір жағдайға, сынаққа немесе ауруға тап болған кезде, ең алдымен, өзіне сұрақ қоя білуі керек. «Мен нені дұрыс жасамай жатырмын? Мен қандай қателік жасап жатырмын? Жалпы мен кіммін? Не үшін мына өмірге келдім? Неге мен бұл проблемаға тап болдым?» деген сұрақтарға адам өзінен жауап іздеуі керек. Эмоцияны үнемі бақылап жүру мүмкін емес. Бірақ оны түсінуге, басқаруға тырысуға болады. Ол үшін адам өзімен және өзінің ішкі жан дүниесімен дос болуы керек.

- Мінездің, болмыстың денсаулыққа қаншалықты әсері бар?

- Тікелей әсері бар. Мысалы, болмысынан ренжігіш, бәрін жүрегіне қатты қабылдайтын, сезімтал, ашуға бейім, кейбір сөздерді қабылдай алмайтын адамдар болады. Егер адам осындай мінезді болса, оның денсаулығында міндетті түрде қандай да бір мәселе пайда болуы мүмкін. Әр адамның болмысы, табиғаты өртүрлі. Соған байланысты айтып жатырмын.

- Психосоматикалық мәселелермен жұмыс қалай жүргізіледі?

- Алдымен пациенттің шағымын тыңдап, екі сағаттан астам уақыт бойы түрлі сұрақтар қойылады. Оның себептері, көзқарастары, қандай жағдайлар мен оқиғалар болғаны және соларға деген көзқарасы анықталады. Кейбір жағдайларда адамның қалауы болады. Оның жасырын қалауы да болуы мүмкін. Кейде біз ішкі қалауымызды негативті жолмен де орындап жатамыз. Адам ауруға душар болса, оның ар жағында жағымсыз, тұншыққан сезімдер болуы ықтимал. Сондықтан ең алғашқы себебін табумен жұмыс жасалады.

Құрсақта жатқан бала анасы арқылы өмірге қалыптаса бастайды. Ол анасының сезінген дүниесін сезінеді. Осыны әрбір әйел білуі керек. Жүктілік кезінде әйелді ренжітуге болмайды. Әсіресе, анасы «баланы аборт жасатқым келеді» деп ойласа немесе айтса, бала өмір бойы керексіздік сезімімен өмір сүруі мүмкін. Осындай себептерді табумен жұмыс жасаймын. Мінез-құлық терапиясы, түйсікпен байланыс жасау әдіс-тәсілдері, психоанализ және басқа да психологиялық әдіс-тәсілдердің барлығымен жұмыс жасалады. Сосын бұл қабылдаудың өзі жай ғана психологқа барып, он сеанс алғанмен тең болуы мүмкін. Яғни психосоматика негізінде терең терапия жасалады.

- Адам өз жағдайын жеңіл сезіну үшін күнделікті не істей алады, қайткен дұрыс?

- Жеңіл сезінуі үшін алдымен миы таза болуы керек. Егер оның ішінде жаман ойлар, негативтер жиі орын алса, адам өзімен жұмыс жасауы керек. Өйткені бұл оның тағдырына тікелей әсер етеді. Егер адам өткен оқиғаларды ұмыта алмаса және үнемі сол туралы ойлай беретін болса, энергиясы сол жаққа қарай бағытталады. Соның әсерінен ол белгілі бір нәрсеге фокус қойып, назарын аударып, толқықанда жұмыс жасай алмайды. Алдымен миды тазартуға әрекет жасау керек. Физикалық тұрғыдан адам спортпен айналысып, үйдің тірлігін жасап, әйтеуір қозғалып, ұмытуға тырысуы мүмкін. Бірақ мидағы «оймен» жұмыс істемей, жылдар бойы жиналған артық ойлар тазармаса, ол мезгіл сайын белгі беріп отырады. Негізгі адамның реніш қиындататын- өзіміз. Өртүрлі ойлар арқылы, орын алған жағдайлар арқылы, өзімізді түсінбегендіктен, ішкі «менімізді» тыңдамағандықтан сондай күшке ұшыраймыз. Сондықтан проблема пайда болса, немесе денсаулық сыр бере бастаса, психологқа немесе психотерапевтке барып, емделген дұрыс.

- Соңғы кездері психология ұғымында паникалық шабуыл ұғымы бәріне таныс. Жалпы бұл диагноздың шығу тегі неден болуы мүмкін?

- Паникалық шабуыл дегеніміз адамның өмірінде көптеген негативті оқиғалар болғанын білдіруі мүмкін. Мысалы, қорқыныш пен реніш араласқан жағдайлар. Адам өзін қауіпсіз сезінуді қояды. Сол күйді адамның тәні сақтап қалады. Бұл себептерге түрлі жағдай әсер етеді. Ата-анасы ұрысса, адам қатты соққы алса, психологиялық соққыға ұшыраса немесе құрсақта болған кезде анасы белгілі бір күйзелісті бастан өткерсе, сол ситуациялар стресс ретінде тәніне жиналады. Ал белгілі бір жылдардан кейін ол паникалық шабуыл арқылы денеден шығады. Кейбір адам махаббат қорқыту арқылы қол жеткізуге мәжбүр болады. «Сен осылай қорқа берсең, қасында

адамдар болады, сені жалғыз қалдырмайды» деп қабылдауы мүмкін. Сол адам сол қорқынышты өзінің жасырын қалауы ретінде белгілейді де, кейін одан ажырай алмай қалады. Егер адам: «Мен тек қорқыныш арқылы ғана адамдардан мейірім мен махаббат алатынымды түсіндім» деп мойындаса, бұл қорқыныштан арылуға болады. Яғни оның миындағы бағдарламаны өзгерту қажет. Мысалы, бір әйел адам күйеуінің махаббат сезімдеріне ие болу үшін ауырып қалады, демі жетпейді. Күйеуі оған түрлі жолдармен көмектесіп, оны жақсы көріп, қамқорлық көрсетеді. Ол адамда қорқыныш мезгіл сайын қайталанып отырады. Бірақ ол қорқыныштан арылғысы да келмейді. Себебі: «Қорқыныштан арылсам, күйеуімнің көрсететін қамқорлығынан, мейірімнен айырылып қаламын» деп ойлайды. Бірақ мұны адам өзі саналы түрде түсінсе, оны өзгертуге болады.

- Адам бойындағы артық салмақтың да психосоматикасы бар дейді. Қаншалықты рас?

- Өте қызықты сұрақ. Артық салмақ дегеніміз - адамның денесіндегі май. Ол мені жан-жағымнан қорғап тұр деген түсінік болуы мүмкін. Күйеуінен не енесінен қорықса, артық майды қорған ретінде жинап алады. Екінші себеп — «арық, кішкентай, жіңішке болсам, мені адамдар байқамай қояды. Толық, ірі болсам, адамдардың назарына ілігемін» деп ойлайтындар болады. Жалпы, артық немесе кем салмақтың психосоматикалық себептері де әрқалай.

- Психосоматолог ретінде сіздерге өзге өріптерстерден негізгі ерекшелігіңіз қандай?

- Мен психологиялық әдіс-тәсілдер арқылы адамның ауруын, энергетикасын сезіне аламын. Басқа адамдардың қалай жұмыс жасайтынын білмеймін, бірақ өзім оқыған, меңгерген дүниелерімнің барлығын жұмыс барысында біріктіремін. 99,9 пайыз нәтиже болды деп айта аламын. Әйтеуір адамның жан дүниесінде төңкеріс болады. Әрбір терапия адамға мықты трансформация береді. Белгілі бір аурудың себебін табу өзім үшін құмарлық сияқты. Ақша үшін емес, адамдарға шынайы көмектесу үшін жұмыс істеймін. Менің ерекшелігім де сол шығар.

- Сіздің тәжірибенізде қанша адамды ауруынан айықтыру жағдайы орын алды?

- Шыны керек, санамалпын. Бірақ 2000-нан аса адамға терапия жасаған маманмын. Одан бөлек трансформациялық курстан 100-ге жуық адам өтті. Практикумдар, үш күндік сабақтар, тренингтер, интенсивтер өткізіп жүремін. Оның өзі қаншама адамға әсер етеді. Сол арқылы отбасымен татуласқан, қарызынан құтылған, ақша қолы ашылған, ауруынан айыққандар көп.

- Өзіңіз бұл салаға қандай жызығушылық пен келдіңіз?

- Басында өзімде денсаулық жағынан көп проблема болды. Әсіресе, бас ауруы, ангина, жөтел секілді мәселелер мазалайтын. Аутоиммунды тиреоидт деген ауруға да күдік болды. Бұлардың арасында жоғары қан қысымы да болды. Мемлекеттік қызметте жұмыс істеу өзіме ұнамаса да, ақша үшін ішкі дүниемді тыңдамай жұмыс істеген адаммын. Өзіме өзім қарсы өмір сүргендіктен, осындай аурулар пайда болды деп ойлаймын. Өзіммен жұмыс істеп, жағдайымды жақсартқаннан кейін «неге жұртқа көмектеспеске?» деген ой пайда болды. Бастапқыда бір-екі адамға көмектесіп бастадым. Өрі қарай көп адаммен жұмыс істеген сайын бұл салаға деген қызығушылығым арта түсті. Нәтижеге жұмыс жасағаннан да болар, бұл сала менің өмірлік миссияма айналды.

- Түсінуімше, әр адам өзі және жақындарының саулығы үшін психосоматика саласынан хабары болғаны жақсы ғой?

- Иә, әрине. Адамға білім ешқашан артық етпейді. Әсіресе адам ішкі жан дүниесін тыңдап, жанымен, сезімімен бірлесе өмір сүре, ол қателеспейді. Жан, тән, рух-осы үшеуі бірлесіп, бір толқында өмір сүрген кезде, адамның қабылдаған шешімдері де жақсы болады. Сондықтан әрбір адам осы саланы игеріп, біліп, өмірінде қолданса, өз мақсатына жеңіл жетуге болады. Өзінің сүйіктісін табуына болады, ауырмай ұзақ өмір сүріне болады. Өмірде мүлде ауырмайтын адамдар бар ғой. Яғни осы әдіс-тәсілдерді біліп, оны жүзеге асыра алса, алда барлығы жақсы болады.

- Өңгіменізге рақмет!

Сұхбаттасқан А. ӘЛИАРЫСТАН

Кітапхана

Мұхтар МАҒАУИН

Екі-үш жыл емес, мұндай аз ғана мерзімде заман оңалмасын өзім де білгем, жиырма-отыз жыл да емес, оған менің өмірім жетсе де, басқалардың өмірі, төзімі жетпеді -тура он алты жыл мысыр еттік берекелі, кенішті Көкжайлауды. Елу жылдық ұзақ ғұмырымдағы ең бақытты күндерім десем, қателеспеспін. Рас. Университетте оқыған әуелгі жыл... Қатер, күрес алдындағы кезең, өз жайымды емес, ел жайын (бұраланды, ұзақ өмір жолында өз басына пана таппаған қашқын бір кезде құдіретті, ұлан-ғайыр Россия империясының болашағы үшін күресіпті деп ойлаудың өзі қандай күлкілі...) көбірек ойлаппын. Бұғаудан босаған, өліп-тіріліп, тыныштықта, байлықта күн кешкен заманда арттағы ескі жұртымды ұмыта алмаппын, сол сойқанды, қанды майданға қайта кіруді армандап, дүниенің бар даналығын игердім деп ойлайтын, бірақ бүкіл әлемді апатты халге жеткізген ақ жүзді қауыммен қайта табысудан үміт үзбеппін - көңілде түйтікп, жүректе жара, ниетте жарықшақ бар екен. Шын бақытты арғы жұрттан біржола бөзіп, бергі жұрттың қалың ортасына сыя алмай, жан сақтау, қайткенде де тіршілік нәрін үзбеу амалына түскен... сол амалдың іске асуына септескен кең даладан - құс ұшпас, қарсақ жортпас, сусыз, тұлдырсыз Бетпақтың шөлінен тауыппын. Ештеңе де керек емес екен маған ол күндерде.

Күзгі салқын соққанда киіз үйді жығып, тамға (жертелде деп айтуға қимаймыз, сыңғыраған кең сарай) көштік. Бірақ шаруа біткен жоқ. Қайта, қыс жақындаған сайын көбейе түсті. Төрт түйені қатар артып, құмнан сексеуіл тасыдық. Отынга ғана емес. Желекті жас шыбықтан шарбақ тігіп, ықтырма тұрғыздық. Төңіректі шалып оты мол, бұталы, қалқалы жерлерді белгіледік. Қыс түскенше бар дайындағанымызды тәмамдап, төрт тарабымыз туралы толық мағлұмат алдық.

Бетпақтың қысы жылы. Қазақ май тоңғысыз дейді. Яғни, май қатпайтын-дай жұмсақ деген сөз. Қар жұқа. Көбіне аттың шашасынан оза қоймайды. Біз тұрған соншама жылда екі-үш-ақ рет қалың жауып, тізеден асты. Бірақ тез ериді. Қыс ортасынан аспай жусандары қарайып, бұйырғыны мен раңы бозара сояуланып, теріскен, түбісіңір мен итискек күреңіте бусанып, бүкіл дала теңбіл-теңбіл, ойдым-ойдым өзгеше түрге енеді. Мал тебіндемей жайылады. Ылғал мол. Кейде жел тұрып, жаяу борасын жүріп кетуі мүмкін. Қыс оқыс қайтып, аяз шамамен жиырма, мүмкін, отыз градус тақап қалатын күндер бар. Бірақ қайтымы тез, Малға да, жылы кийнген адамға да қатері жоқ. Жайлы. Шаруаға жайлы. Бетпақтың күні шақырайып, шөбі кураған аңызқақ жазынан жер аяғы кеңіген ылғалды қысы артық еді. Бірақ ең жақсысы - көктем. Көктем қайда да әсем ғой, әйтсе де Бетпақтың көктемі айрықша нұрлы. Өзім көрген алғашқы көктемде басқа бір әлемге енгендей, сүйсіне мейірленгем. Өткен жазда қаңсып, құрап жатқан жалаңаш дала мүлде өзгеше кейіпке көшкен. Наурыз тумай-ақ қар сөгіліп, қоңыр күрең, ақтаңдақ алаңқайлар бір-ақ күнде желекті мақпал жамылды. Үй іргесінен басталған жасыл кілем көккиекпен астасып, бүкіл әлем қайта туған. Мен ғайыптан өсіп шыққан жатаған, желекті, сояулы - түрлі кептелгі әрқилы шөптің бір талын жұлып иіскеуге де қолым бармай, жер бауырлап жата келеді. Топырақ сыз, қоңыржай. Бусана толқып тұр. Көк атаулы көкіректі кере жұпар атады. Жайлап басып өкем келеді қасима. "Мынау - жусан, - деймін. — Ал мынау не шөп?" "Бұл - ажырық деген. Жылқының ашы". "Ал мынау?" "Мысық-құйрық". Шынында да мысықтың құйрығына ұқсас. Жер бауырлап, шұбатылып жатыр. "Өте нәрлі шөп, - дейді өкем. - Бұйырғынды білесің. Жапақ, тарлау, беде, тітір деген шөптер де жылқыға жерік ас. Малды

жақсы семіртеді. Мына тұста тәуір өсіпті. Анау ойда — қалың сораң. Қарасы. Қызыл сораң да кездеседі әнеу бір тұста. Мырза сораң дегені де бар. Мырза аталатыны — жеуге жарамды дәні бар, таршылық кезде үгіп, тамаққа пайдалануға болады". "Тағы не бар?" — деймін. "Көп қой. Қоянжын, түйеқа-рын, шығыр, күйреуік, балықкөз, сіңбірік, ақшо-тау, сіреқара, қоңыр-бас... Құдайдың жан иесі мал атаулыға арнап жаратқан шөбінде қисап бар ма... "Соның бәрі өсе ме осы Бетпақта?" "Бетпақта өсетіндерін ғана айтып тұрмын ғой, - деді өкем. - Майсалы, нұлы жерде тудым, шөл мен қырдың жайын көп біле бермеймін". *Жейтін... адам жейтін

роман

САРЫ ҚАЗАҚ

шөптер бар ма?" Өкем күлді. "Шөп жеп орыс боп кетіппіз бе?.. "Жаңағы мырза сораңды айтам..." - дедім. "Иә, - деді өкем беті шалбарпана әжімдеп. — Шәушымылдық болмаса... Тамыры қызғылтым түйінді, кішкентай бұта. Бірақ көрмедім. Ал құмда... Құмды қоныстанған адам аштан өлмейді. Көсік деген, жаужұмыр деген бар. Тамырлары жер бетіне тақау, бірер қарыстан шығады, сопақша, ұзыншақ. Кіршілдек, қышқылтым, өте нәрлі. Содан соң қоянтобық деген жеміс. Жаңағыдан тереңіректе жатады, екі қарыстай жерде, домалақ, түрі қоңырқай болғанымен, дәмі сүйкімді... Бұл - көк сабақ сары гүл, тамыры түйенің құмалағындай, домалақ, түрі қоңырқай болғанымен, дәмі сүйкімді... Мұны ешқашан көргем де, жегем де жоқ, өкеміз айтып отырушы еді, баяғыда ел Арқадан Сырға көшеді екен, шөлді басады, құмнан асады, сонда тәттілеп, ашылап жеп жатушы едік деп... Ойлап тұрсаң, тоқтық пен аштықтың жерігі бір екен..."

Соңынан өкем айтқан нәрлі тамыр-лардың кейбірін жеп те көрдім. Аштық-тан емес, тоқтықтан. Кейінірек арнайы шығып та әкеп жүрдім. Еріккеннен, жұмыссыздықтан. Мүмкін, дәм алмасу үшін ағамыз тілеген шығар. Қайткенде де, кішкентай Жансалқам өкесі базардан оралғандай қуанатын. Ылғи ет. Ылғи сүт. Не пісес, не басқа тамақ жоқ. Бауырсақ тауып беріндер деп қырсығады. Өткен жылы ма, арғы жылы ма, бауырсақ жегені еміс-еміс есінде. Немесе естігенін айтады. Бауырсақ, Шөлпек. Құрт. Ірімшік. Тауып бере алмаймыз. Өзімізді кінәлі санаймыз. Мондалақ, көсік қазып өкеп алдаймыз.

Баяғыда, бала кезімде естіп едім. «Халық аштан қырылып жатыр, нан болмай», - дегенде, корольдің қызы: «Онда неге тоқаш жемейді?» - депті. Қазақшаға көшірсек, «Ет таусылса, неге май жемейді?» болып шығар еді. Ет таусылған жерге май қайдан келмек. Нан мен тоқаш әуел бастан жоқ. Бар өмірі мал сүмесіне қараған ел. Мал кетсе, тамыры тартылған бұлақтай, елдің бүкіл тірлігі суалмақ екен. Біз Көкжайлауға қонғаннан соңғы үшінші жылы бар малы қолды болған бүкіл қазақ халқы аштан қырылды.

Мексика мен Перуді жаулаған конкистадорлар заманы, Тасмания мен Кубаны, үш мұхиттағы сансыз аралды тазартқан "ұлы ғылыми саяхаттар" дәуірінен соңғы жерде адамзат тарихында мұндай сұмдық болған емес. Кортес пен Писарро адам қанын судай ағызды, одан соңғы Альфингер мен Ордаас сияқты келте қарақшылар түземдіктерді бестеп, ондап, жүздеп аулады, қолы ұзын, қарпымы кең Алмейда мен Альбукерки жер шарын қақ бөліп, тереңнен тартқан елу жылдық, жүз жылдық жоспарлар жасады — нәтижесінде айналасы екі-үш ғасырда мұхит айдынындағы алақандай аралдарың не, жер шарының жарымын алып жатқан алып құрылықтар өзінің байырғы иелерінен тазартылып, өміршең де жеңімпаз нәсілдің мәңгілік мекен-тұрағына айналды. Оқ-дәрісі жоқ, темір текті жарақтардан ада, тым құрса ат мініп үйренбеген, жалаңбұт тайпаларды (Станислав-Стамбек бұл арада өз заманындағы түсінік-білік орайымен аз-маз қателесіп отыр, кейінгі орта ғасырларда, отарлық экспансия кезінде мағлұм болған батыс құрылық халықтарының көбінінң мәдениеті жоғары, кей реттерде еуропалықтардан артық еді, - М.) жою үшін нендей амал қолданбады дейсіз: басын шапты, дарға тартты, отқа жақты, итке талатты, шөлге қуды, ауызсуларын улады, өздерінің озық үлгілі мерез бен соз,

шешек пен алапес сияқты аруларын жұқтырды - не істемеді - ақыл-ойын да, қулық-сұмдығын да, ғылым-білімін де қалтқысыз жұмсады, аяған жоқ, сөйтіп, ақыр түбі, екі жүз жыл, үш жүз жыл дегенде мұраттарына жетті — топырақпен бірге жаратылған, мың-даған жылдар бойы бақытты тұрмыс кешіп жатқан, ұшан мұхиттың арғы жағындағы асыл нәсілге қастандық ойламақ түгілі, олардың бар-жоғы-нан бейхабар қаншама халық, неше миллион жан - әйел-еркегі, шал-кемпірі, бала-шағасы - тұқым-туяғымен жер бетінен аласталды. Ғайыптан тірі қал-ған жеке топтарын құл-құтан қылып, борыштар, кіріптар қылып қойды. Нет-кен тартыншақ, жұмсақ, әрі топас жұрт бұл испандар мен португалдар, ағылшындар мен голландтар - бүкіл Батыс Еуропа жамағаты! Қаншама күш жұмсаған, оншақты ұрпақ ғұмы-рына созған. Ал біздің қызыл револю-ционерлер - менің ағайындарым - қазақ сияқты дарқан халықты, бай халықты, кең өлкені мекендеп, кенеусіз өскен арда халықты бір оқ атпай, бір тамшы қан шығармай, жалғыз-ақ жылда

төсек тартып жатып қалдым. Жас төгіп жылағам жоқ. Ашу шақырып қарғыс та айтпадым. Ет-жүрегім езіліп, үнсіз зар тұттым. Ата-бабамның өскен елі, өзімнің бауыр басқан жұртым, жалғыз перзентімнің туған ұлты - жүздеген жыл бойы кең даланың көркі болған мәрт халықтың жер бетінен көшкен талайсыз тағдырын азаладым. Бұл күнді көрмесем керек-ті, бұл кепке жетпесем керек-ті. Төңкерістен соңғы кезеңде қоғам өміріне бел шешіп араласуым жөн екен. Ақ патшаға қарсы шыққан, каторғаға айдалған деген атағым бар, екі тілге бірдей жетікпін, сауатым жоғары, көргенім көп, ел басқару ісіне атсалысу қажет еді, жоғарыдан арнайы шақырулар келгенде, ауыл арасына шыққан комиссарлармен жүздекенде ұсынып отырған жұмыстан бас тартпау керек еді, мүмкін, автономия көлемінде болмаса да, белгілі бір аймақта тәп-тәуір мансапқа жетсем, жұртымның басына түскен ауыртпалықты аз-маз жеңілдетуге, бөлкім, кейбір зауыл-дардың зәрін қайтаруға себім тиер еді. Бас сауғалаудан аспаппын. Жаңа тәртіптің жаршысы болмай-ақ қояйын,

партиясына кіріп, қанды шелекті жаламай-ақ қояйын, атқамінер әкім, тым құрса, губерниялық кеңседе тілмаш болып жүріп те көп игілікке ұйтқы болар ем... Аз-маз ес жиып, ой тоқтатқанда мұның бәрі бос далбаса екеніне көзім жетті. Ақылдың кемдігі, танымның үс-тірттігі. Құдай-ау, эсер емес, тіпті, меньшевик те емес, большевик бол-ғандардың өзі оққа ілініп жатқанда, курс тәмамдамаған студент қайда, ғылымды түгескен, ізгіліктен басқаны насихаттамаған профессор Ақ теңізге айдалып жатқанда, мені болыстық не губерниялық кеңседе екі күн аман отырғыза ма! Өуелі жазалаушы отряд, кейін азық-түлік жинайтын жасақ құрамында елді қасқырдай таласан, бейбіт күндерде көшегі жандыше-лектердің өзін қан қақсатқан арызқой, жалақорға айналсаң, немесе құпия полицияға тыңшы-үндемес болсаң - тіршіліктен аз-маз үміт бар. Әйтпесе... 14-жылы қазылған көрің қаншама мәрте жанартылғанын, тереңдеп, кени түскенін, тартқыш, тапқыш қасиетке жеткенін білсең керек!

Буыным бекіді. Үйелменімді қуантып, орнымнан тұрдым. Бірақ ішім қуыс еді. Бауырым езіліп, жүрегім шымырады да тұрды. Сұмдық еді. Әкейдің алып келген хабары сұмдық еді. Адам сенбейтін. Бірақ айна қатесіз ақиқат.

Біз жатқан жеріміз қанша тыныш болса да, бар қажет өзімізден табылса да, қалың елмен қатынаспай тұра алмадық. Ең ауыры - белгісіздік екен. Мүмкін, жаңа тәртіп құлаған шығар. Әлде, Нәп кезіндегідей, қиялап тартатын, адамдыққа сыйымды тағы бір саясат ойлап тапты ма. Қалың ел не болып жатыр. Әкейдің жүйкесі берік. Мен әуелден саяқ жаратылған жанмын. Зағира бар бақыт ошақ басында деп санайды. Жансалқам ес білгеннен жалғыз жүріп, жалғыз ойнап үйренген, желідегі құлыннан басқа серік іздемейді. Әйтсе де белгісіздік жегідей жеді. Ақыры, жаңа тұрмыстың үшінші жылы ат ерттедік. Бір ат. Жол менікі еді. Алайда көкем рұқсат бермеді. Балам, көзге түсіп қаласың деген. Мен байқап жүретінімді, бейсауат көзге шалынбасымды айта бастап едім, сырттан бақыламай, жұртпен сөйлесу керек деді. Сонда ғана түсіндім. Бағыдай. Қанша қазақпын десем де, түрімді жасыра алмаймын ғой. Сөз мәнісін ұққанымды көрген соң өкем де қысылып қалды. Мен қызарып кетсем керек. «Мұнда шаруа көп, мен малға ие бола алмаймын, оның үстіне, кім біледі, жалғыз-жарым адасқан қары-қарақшы үстімізден түсіп жүре ме... - деді көкем күмілжіп. Немересінің бетінен сүйіп, үнсіз аттанып кетті. Ажал көлеңкесі ұялаған Сорбұлаққа емес, тура түстікке тартқан. Айтқандай, оншақты күннен соң аман-есен оралды. Көлігі тың, өзі де ширақ. Тек жел қағып, қарайған. Шөлден бе, жолдан ба, түтігіп кеткен. Аттан түсіп, сусын ішіп, Жансалқамды алдына алып, аяқ жазған соң ғана күрсіне тіл қатты. «Қырылып жатыр!..» Өзен бойы өліктен көрінбейді дейді. Аштықтан бұратылған, ісіп-кепкен адамдар, - басқа емес, қазақтар, - шұбырып, Қаратауға қарай кетіп жатыр. Онда да аштық дейді. Ел Сырға ауған, Сырда да аштық. Аяғында әлі бар тірі жан атаулы бір жағы Шуды өрлеп қырғызға, бір жағы таудан асып, шөлді басып Ташкен, Самарқанға өтуге тырысады. Сөз ыңғайына қарағанда, қырылып жатқан Қазақстан ғана. Онда да басқа емес, қазақ. Шет жұрттар жиналған қалалар, қарашекпендер орныққан селендер дің аман...

Таматақтан түйір өтпеді. Бірақ алдында ас тұрған адам аштан өлмейді екен. Жүрек күпті, көңіл үрейлі болса

да, қажетті тіршілік қамын жасай бердік. Су сүзіп, тау кезіп жүріп нәр тапқан, ғайыптан тірі қалған қазақ атаулыны біржола жайпап өту үшін келгендей, 33-жылға қараған қыс қаһарлы болды. Алдағы малдан айрылсақ, біз де қалған жұрттың соңынан кетеріміз анық еді. Қысқы соғымға екі құр атты қатарынан сойдық та, қалған жылқыны төрт түйеге қосып, Жетіқоярдың құмына айдадық. Кәдімгідей қос тігіп, өкеміз бел шешпей тебін күзетті. Қасқыр жоқ, сіре, малы кеткен қазақпен қоса қырылса керек, бірақ мына тұлдырсыз иенде жылқыдан көз жазуға болмайтын. Мен төрт күнде бір қатынап тұрдым. Екі-үш рет алмастырып, орнында қалғанда, мұндай ауыр шаруаға біздің әкей сияқты сүйегі асыл, ат үстінде туып, муз төсеніп өскен дала перзенттері ғана шыдайтынына кезім жетті. Тоғыз биенің бесеуі құлын тастап, бір түйеміз мәрттігіп, сойысқа түскені болмаса, ауыр қыстан аман өттік. Қақаған аяз түгілі, жалындаған оттан, ақыр заман, қияметтен де аман шығарымыз белгілі болған. Мұның, әрине, күпірлік. Бірақ жер аяғы кеңіген соң, Шу бойына - Ақжайқыннан түсіп, Жуантөбеге дейін жүргенде қатар-қатар тігілген, қысы боранда да шаңырағы құламай, ұлығи шашылмай аман қалған, бірақ аппақ үзкітері борсып, қопсыған, иен қалған киіз үйлерден басқа ештеңе көрмедім. Кейбіреулерінің есігі сыртынан жабыл-ған екен, ашып қарауға жүрегім дауа-ламады. Былтыр өкем айтқан, амалы таусылған жұрт, сырқырап көз алдында кетеріне шыдамай, балаларын үйге қамап, өздері аулаққа барып өліп жатыр деп. Әрине, қараптан-қарап өле салмайды. Тышқан іздейді, тамыр қазарды, шабақ сүзеді - таба алмай, ала алмай қар астында, жар басында, су жағасында демі үзіліп жығыла береді. Быыл өзен жайылып тасыған екен, қарға-құзғын, қасқыр-қарсақтан аман қалған сүйектер қазір Ақжайқының түбінде тыныстап тұнған. Соның өзінде... шалғын арасы толған қаңқа. Епетейсіз жығылған, бүріскен, құрысқан қалыптарында саудурай шашылып жатыр. Жаңылмасам, Қазақ Ордасы Шу бойында құрылды деп оқып едім баяғыда, өзіммен аталас туыстарымынң бірі, атақты тарихшының еңбегінен. Енді сол жерде көмілгендей көрінді. Жалғыз Шу ғана болса, ер қазақтың өкшесі ғана кетілер еді ғой. Сыр мен Ертіс, Есіл мен Жайық - бәрі... бәрі де осы кепке ұшыраған. Ғаламат. Қазір ойлап тұрсам, өлемнің бес жүз жылдық отарлау тарихында дәл осындай кең келемде, аз уақытта, мұншама мінсіз, таза жүргізілген операция жоқ екен!.. Және, орыс коммунистері өкімет басын-да жүз жыл отырса да, олардың мақтан етерлік, орнына келген, тиянақты жасалған жалғыз-ақ шаруасы - осы, қазақты тұқымымен қыру жоспарын ойдағыдай жүзеге асырып, Еуропаның оншақты мемлекеті еркін сияр байтақ өлкені өз ұрпақтары үшін біржола босатып алғаны болса керек.

Кең даланы қаптай ерт жапқанда қақ ортада ғайыптан бір түп шш аман қалатын. Тірі қалғандар да бар болып шықты. Жүзден екеу, мыңнан үшеу дегендей. Соның бірі Алмаш кемпір екен.

Тұр-тұлғасы ұқсынсыз әлдебір тірі жанның өзеннен бөлініп қалған таяз, қомша суды жалдай кешіп жүргенін анадайдан байқағам. Жақындап келгенде, жағада екі кішкентай бала ойнап отырғанын көрдім. Ал су кешуші - қобыраған аппақ шашы білте-білте, үсті-басы өрім-өрім көрі кемпір екен. Мен қатарына жеткенде құмда отырған, қарындығы қампырап кеткен, шаштары өскен, жас шамалары үш-төрттердегі қалқанқұлақ екі бала көздері бақырайып, таңырқай қарады. Тізеден су жалдап, еңкеңдеп, өлдене сүзіп жүрген кемпір, ел көрмей, жан көрмей келе жатқан көк азбан екі балаға қарап оқыранған кезде ғана мені байқады. Шошып кеткен. "Ассалаумағалейкүм, ана!" - дедім мейлінше сыпайы дауыспен. "Ойбай көтек! Орыс па десем... Ноғай ғой. Мысылман екенсің ғой..." - деді кемпір жүрегін басып. Асығыс қимылмен қылтадан жоғары түрілген етегін түсірді. "Е-е, апа, орыстан көрген бір қорлығыңыз бар ғой?" — дедім. "Жоға, шәрде болмаса, орыс қайдан келсін мұнда. Мен білген орыстың бәрі адам сияқты еді. Жамандығын көргем жоқ". "Онда, қазақтан көрген жақсылығыңыз бастан асыясы ғой..." Кемпір алақаңның сыртымен маңдайын сүртіп, күрсінді. Маған қадала қарады. Көзі адырайған, ұшқынды, өткір, жағы сорайған, бет-аузы шалбар-шалбар, қолы қап-қара күс, үстіндегі сауыс-сауыс мақпал камзол мен қандай матадан тігілген, әуелгі өң-түсі белгісіз, бой-бойымен сөгілген пара-пара қоңыр көйлек ығына ерөң ілініп, салбырап тұр. "Шырағым, тамағы тоқ, уайымы жоқ адам сияқтысың. Бірақ не белсендіге, не келпеуге ұқсамайсың. Көктен түстің бе, жерден шықтың ба. Кім қырса да қырылды алаштың баласы. Өз басым үшін емес, мына екі жетімек немерем үшін жүрмін. Асығыс болмасаң, қайыр жасап аттан тұс, мына сүзгінің бір жағын ұстап жібер. Балық сүзміз..."

(Жалғасы бар)

Акмешіт Акшамы

ТУҒАН ЖЕР.

ЕЛМЕН ҚАУЫШУ

Жиырма үш жастағы Жаншаның пойыздан ағасын күтіп жүргеніне үшінші күн. Тоқтаған пойыздың басынан аяғына дейін аралап, аяғы жерге тимей зыр жүгіріп іздеп жүр. Әр вагонның есігіне жақындап: «Ибраш Жапақов бар ма?» – деп дауыстайды. Осы жолы да бірнеше рет жүгіріп, бұл пойызда да жоқ екен деп үйіне қайтпақ болған, артқы жағынан: ««Жанша!» – деген дауыс естілді. Бұрылып қарап еді, ағасы көзіне түспеді.

– Мен ғой, Жанша! – деп Ибраш екінші рет дауыстағанда ғана сақалы кеудесін жапқан біреудің жерде жатқанын көрді. Жақындап, анықтап қарағанда ғана тулақтай болып жатқан ағасын әрең-әрең танығандай болды. «Не болып кеткенсің, ағажаным-ау!» – деген аянышты сөз ойына келсе де сыртқа шығармай іркіп қалды. Шанада отырған ағасын қалай құшарын, сағынышын қалай басарын білмеді. Мені күт деген телеграмма алғаннан бергі жүрек жарылардай болған сағынышын білдіре алмады. Шүңірейген көзінің түкпіріндегі сәл-пәл ұшқын ғана ағасы осы екенін еміс-еміс елестетеді. Лагерьдегі өмірдің зіп батпан ауырлығы мен тұтқында көрген теперіштерден Ибраштың дауысы тарылданып шығатын болған. Жүрегінің жылуынан туған бауырлық мейірімнен жылт еткен көзіндегі ұшқын ғана Жаншаға «келсеңші, кел!» деп тұрғандай. Жанша да толқып кетті. Ат жегілген шанаға ағасын көтеріп жатқызды. «Ер арыса – тулақ» деген осы шығар деген оймен ауылға бет алды.

Қоңырқай тірілік кешкен елдің жағдайы мез емес. Көпшілігі ерлері майданнан оралмаған әйелдер, кемпірлер. Еркек кіндіктінің дені шал-шауқан, ақсақ-тоқсақ кемтар жандар. Соғыста мерт болған, жоғалып кеткен белгісіз жауынгерлердің отбасылары жабырқау, қайғының сызы әлгі басыла қоймаған. Әкелерін күткен жетім балалар мен аң ұрғанда ауыздарынан жалын атқан жесірлер. Он жылдық айдаудан Ибраштың аман оралғанын естіген бірен-саран ағайын-жұрт, аздаған жамағайын Жаншаның үйіне біртіндеп келіп-кетіп жатты. Ибраштың ата-анасын, тегін білетіндер «тектіден қалған тұяқ қой, Ырғыз ауылдарының қайратты, намысқой азаматтарының басын біріктіріп, қалың қол боп сарбаздар көтерілісін – «Тоқалар қырғыны» аталып кеткен айтулы оқиғаның ұйымдастырушылары ағайынды Жапақовтардың тұқымы ғой, Ырғыздағы кеңестік биліктің астан-кестенін шығарған Абдолла сардардың жалғыз тұяғы ғой» деп еске алысып жатты. Жалпы көпшілік самарқау, қабақтары қатыңқы, Ибраштың тоқтаған үйіне жақындауға ықыласты емес. Жапақтың ұлдары Абдолла мен Серғазының «халық жауы» деген жаман атын әлгі ұмыта қоймаған.

Ас ішуге отырғанда Ибрашқа кішкентай нәрестені құлап қалмасын деп қоршағандай етіп бірнеше жастықпен демеп, бөкसेсімен отыратындай жағдай жасады. Шамалы уақыт отырып, шыдай алмаса шынтақтап жататын етті. Жаншаның үйінде кі әне, екі атасы бар. Олар Ибраштың үйлерінде болғанын онша жақтыра қоймады. Халық жауы боп сотталған жанды паналатқаны үшін жазықты болармыз деп үрейленетін тәрізді. Осыншалық ғәріп болған туған ағасын паналатпай, оны қаңғытып қайда жіберем, осында болады деп бекінді, Жанша. Апталар артта қалған сайын Ибраш біртіндеп әл жинай бастады. Ішіп-жем жетіспейтін, ел әлі тойына қоймаған уақыт болғанымен «елде болса еріңіңе тиеді» дегендей, малды үйлерден ауыстырып айран, кейде шұбат, азын-аулақ құрттың дәмін татып жүргесін хал-ахуалы кәдімгідей жақсара бастады. Үш айда аяғынан тұрып, балдақтың көмегімен жүретін болғанына елден бұрын Жанша қуанды. Кездескен жандардың барлығына сұраса да, сұрамаса да жүзі жайраңдап айтумен болды.

Ибраш әйелі Гүлсімді іздегісі келетінін білдірді. Ұзынқұлақтан жеткен хабар бойынша, Гүлсімді халық жауының әйелі деп жұмыстан шығарып жіберген. Мекемелерге барса халық жауының әйелін жұмысқа алғанымыз үшін қуғынға түсеміз деп жолатпаған. Жығылған үстіне жудырғы боп Отан соғысы басталғасын жағдай одан бетер қиындай түскен. Жұмыссыз қалғасын балаларын асырау мүмкін болмаған. Аш-жалаңаш балалар ауруға шалдығып, ақыры өліп тынған да байынан, балаларынан да айтырған Гүлсімнің өзі құсаға шалдығып, Отар стансасы жақта қайғыдан қасірет шегіп бақилыққа аттанып кете барыпты.

Ет жақын ағайындары Ибрашқа: – «Аяғыңа міндің. Елде он екі мүшесі бүтін жан сирек. Балдақпен жүру мін емес. Бірер айдан кейін балдақпен де қоштасарсың. Алла соны нәсіп еткей. Дене мүшесінің кемістігі кемтарлыққа жатпайды. Үйленудің, үй болудың қамын ойла. Осы ауылда немере туысқаның Шобанұлы Шәмшаттың жиырма үш жасар келіншегі Сәбина төрт баласымен жесір отыр. Күйеуі Шәмшат соғыстан кемтар боп оралып, көп ұзамай қайтыс болды. Қолында нағашы апасы, зағип болып қалған Жақсым отыр. Оңды адам. Орнықты ой айтады. Кесімді, келісті піркінді адамы. Сәбинаға үйленсең өменгерліктің жолын ұстанған болар едің. Балаларына әке орнына әке боласың.

Бір шалдың баласысыңдар, ет жақының. Балалар да жетімсіремейді. Бас қосқаннан кейін перзентті болып жатсаңдар оны Алланың мейірімі деп қабылдарсыңдар», – деген. Ибраш ойланып қалды. Дегенмен, Сәбинаны көруге асықпады. Бірнеше күн әртүрлі ойдың жетегінде болды. Жиырма үш жастағы уыздай келіншек мендей мүгедекті менсіне қояр деймісің деп күмәнданды... Мәскеудің Қазан вокзалындағы балгер сығанның жорамалы есіне түсті.

Ибраш ата-тегін, өз руы тоқаны ғана емес, күллі шөмекей тайпасының шөжіресін жақсы біледі. Жайсаңбай мен Айымбет ағайынды болса, олардың балалары Жапақ пен Шобан. Жапақтан Абдолла мен Серғазы туса, Шобаннан Нәби, Сахи, Шәмшат туады. Шәмшат немере туысқаным. Балаларына қамқорлық жасай алсам Сәбинамен жарасып кетуім қиын болмас деп түйді. Біраз уақыттан кейін балдақпен қоштасты. Таяқпен жүруге жаттықты. Бір аяғы қисықтау, шор боп біткендіктен ақсап жүреді. Содан бір күні Жақсым апарағ сәлем беріп бармақ болды.

жас үлкен. Өзі ақсақ, жарымжан. Таяқ ұстаған шалға қалай барам? Бала-ларымды шұлық, қолғап, бөкебай, кеу-деше, күрте тоқып, қолымнан келетін өнеріммен-ақ асыраймын. Ешкімге жалынбаймын. Ешкімге кіріптар болмайды. Азамат етем. Жеткізем. Шәм-шатты ұмыт деуге қалай дәтіңіз барды? Ұмыта алмаймын оны. Отбасымда бала-ларға, бар шаруаға бас-көз боп отырған өзіңіз барсыз. Енді байға тиіп, рахат іздемей-ақ қойғаным жөн шығар, апа.

– Әлі де ойлан. Шәмшаттың қайтып келмейтініне өзіңді сендір. Ол бізге жоқ енді. Бір көргендегі көзқарастан кейінгі піспеген пікірің ғой. Адамның бойынан жақсылық іздеу керек. Тұтқындағы тартып жүрген азабы аздай, екі аяғын жуан бөрене басып қалып, санының сүйектерін мылқалап кетіпті. Екі аяқты жуан саннан төрт жерінен кәдімгі қол арамен кескен дейді. Кескен деп оп-оңай айта саламыз. Тырнағыңа тікен кіріп, инемен шұқып алғанда қалай қиналасың! Адам наһысыз азапты сезінбек түгіл қарап, көріп тұруға ешбір жанның дәті шыдамас. Соны басынан өткерген, әлденеше рет өліп тірілген. Шыдаған.

ТАҒДЫР

Ибраш үйге кірерде жөткірініп дыбыс берген, үйде Жақсым апасы, оның жиен немере қызы Сәбина және балалар бар екен.

– Апа, сәлем бердік. Бақуат бармысыз? – деп қос қолдап амандасты. Апасы Ибраштың қолынан сүйіп мейірім танытты. – Апа, Шәмшат інім майданнан оралып, өздеріңізбен дидапрласып, бақұлдасып бақиға аттаныпты. Алла панасына алғай. Өздеріңіз ақ жуып арулап жер қойнына тапсырыпсыздар. Кешегі соғыста мыңдаған азамат мерт болды ғой. Із-түссіз жоғалып кеткендер қаншама. Қайғы көрмеген, қасірет шекпеген отбасы жоқ десе де болғандай. 1937-1938 жылдары Ұзақбай, Темірбек сынды қайраткерлеріміз халық жауы деген жаламен атылып кетті. Өзіміздің Ырғыз топырағында мал-мүлкінен айрылып дымсыз қалғандар, құдайсыздардың құтырғанына наразылық танытқандар оққа ұшып қырылып қалды емес пе? Белгілі молалары да жоқ. Бүкіл қазақ еліне келген нәубет қой. Апа, өлімнің жеңілі жоқ десек те осылармен сабыстырғанда Шәмшатпен дидапрласып қалдыңыз ғой. Күтіп-баптап, аузына су тамызып, көңіліңе демеу болдыңыз. Бақұлдасып қалғанның өзі көңілге жұбаныш қой. Шәмшат бауырымның жатқан жері белгілі, зиярат ететін орны бар. Адам жұбанбайтын нәрсеге жұбанды, алданбайтын нәрсеге алданады. Апа, қайғыңызды сөйлітпуге келдім. Шәмшаттың артында қалған балалары бар. «Орнында бар оңалар» деген сөз бар, сан жылдық тәжірибеден туған нақыл ғой. Есесін Алла жеткергей.

– Ибрашжан, айналайын, көңіліңе рақмет, – деп сөз бастады апасы. – Сен де айдауда болып қайттың. Өлмегенің болмаса, сенің көргеніңді, тартқан зардабыңды адам баласына бермегей. Көрген бейнетіңнің рахаты да болар. Бірақ абайлап сөйлегенің жөн. Жаңағы айтқандарың Кеңеске беріле қызмет етіп жүрген белсенді көмөнестердің құлағына жетсе аяушылық жасамайды. Маған айтқан көңіл-қосынды қабыл алдым. Сен де қаралысың. Қайғылысың. Өкеннен, ағачнан, анаңнан, Құдай қосқан қосағыңнан, балаларыңнан айрылдың. Артының қайырын бергей. Өзіңе Алла қуат берсін. Өкең Абдолла мен інісі Серғазы елдің айбаты болған. Жергілікті үкіметті жеңгенімен, кіндік үкіметті жеңу мүмкін еместігін бағамдай алмады ғой.

Ибраш әңгіме үстінде Сәбинаның кірген-шыққанына, отырған-тұрғанына, дайындаған дастарханына, үйдің ішіндегі жинақылдық зер сала қарап отырды. Апасымен екеуара әңгімеге араласқан жоқ. Сәбина дайындаған дастарханнан дәм татып болғасын Ибраш марқұмдардың рухына қырағат-тап құран оқыды. Бет сипахты. Үйдегі-лердің ризалығын алып, қоштасып, сыртқа шықты. Сәбинаның бет әлпеті-нен, қимыл-әрекетінен әйелге тән әде-мілікті, биязылықты сезді. Бір сыдырғы көркі де бар, бірақ адам мен адамды көңіл жақын ететін мінезі ғой. Мінезі қандай екен?..

Ибраш үйден шыққасын Жақсым апасы сөз бастады. Екеуінің арасын-дағы әңгіме шамамен былай өрбіді.

– Сәбина, сен мұқият тыңда. Мына азамат бізге көңіл айта келді. Оны-сына рақмет. Ауылдың үлкендері осы Ибрашқа сенің төрт баламен жесір отырғаныңды жеткізген және бас қосуға талаптан депті. Көптің ұйғарымы осы. Шәмшат марқұмның Ибрашқа немере туысқан екенін өзің де біліп отырсың. Төрт бірдей перзент жетімсіремесін десең, осы Ибраштың етегінен ұста. Қырық жас ер адамға көрлік етпейді. Шәмшатпен тектес, қаны жақын азамат. Жан жақын болуы – түсінісуден.

– Апа, бұл азамат менен он алты

Шыдатқан – қанындағы қайсарлық.

Ибраштың сүйегінде ары бабалардан қонған кие бар. Өліп кететін жерінен Ибрашты сол кие сақтап қалған. Оның үстіне, жасында Көкілташ медресесінде діни оқу оқыған. Кие мен қасиетке кір жуытпай, лас жерге жуымай, өзін таза сақтап жүрген азамат. Ол жарымжан емес. Бүтін жан. Оның тәні ғана жарты-кеш. Ол кемістік те уақытша. Сен осыны ұғын. Саған бір тәмсіл айтайын. Бір адам отын жарып жүрген балтасын жоғалтып алады. Үйінен шығып бара жатқан көршісін көріп, «балтамды осы ғой алған. Жүрісін қарашы, аяқ басқанын білдірмей бара жатқанын, көзі де ұрының көзі сияқты деп тоқтайды. Бірнеше күннен кейін балтасын отынның астынан тауып алады. Кріп-шығып жүрген көршісіне қараса ұрыға ұқсамайды екен. Көзі де күлімсіреп, адамға мейірлене қарайтын болып шықты. Жүрісінен де қисықтық таппайды.

– Міне, біреуді жақсы, не жек көруің көзқарасыңа байланысты. Азаматты қорсымба. «Бас басына бай қайда, шал да болса тиіп ал» деген ащы нақылды соғыстан кейінгі ахуал туғызған. Шәмшат сенен алты жас үлкен болды. Ибрашпен араларың он алты жас, ештеңе етпейді. Уыздай жас келіншектің көркіне, келісті көпбетіне қызығушы көп болады. Олардың көбісінің ойы сені кемді-күн пайдалану ғана. Олар сені тағды-рыңмен ойнаушылар. Бір ағат қада-мыңмен тағдырғы сынуы мүмкін. Менің айтқанымды дұрыс түсің. Төрт жетімектің келешегін ойла. Көздерін көрінгенге жәулетпете. Дұрыстап ойлан...

– Апалаң, – деп бастады сөзін Сәбина. — Бәрің түсінем. Бірақ сізбен келісе алмаймын. Келісу үшін ұнатуым керек қой. Мүгедек болса да аяғынан нық тұрған болса екен. Қалт-құлт етіп тұрған қу сүйек. Кезінен жанар кеткен, шүңірейген, жақ сүйегі шодырайып, бет терісі ырым-жырым еркекпен қалай табисам, апа!

Ибраштың елге келгеніне алты ай өтті. Денсаулығы қалыпқа келе бастады. Тек әлі де таяяқпен қоштаса алмай жүр. Сынықтың жалғанған орындары бұлтты күндері кәдімгідей сырқырап ауырады. Қарындасының үйінде қала беру де орынсыз. Бірақ қол жұмысқа жарамайтыны белгілі. Жақын, мүмкін алысырақ ауылдардан кеңседе істейтін жұмыс қарастыруға бел байлады. Оқу бітіргенін, соның ішінде ең қажеттісі – теміржолшы екенін айғақтайтын құжаттардың ешбірі қолында жоқ. Төргеген орындар алып қойған. Оларды сұратып алдырту көп уақыт алады.

Ибраш мерзімін өтеп жүрген жыл-дары Інісі Аблаш (Абылай) Қызылорда педагогикалық институтын тәмамдаған. Дипломы бар. Ибраш орыс тіліне жетік. Әдебиетті де бір адамдай біледі. Техникалық оқу оқыандықтан математика, физика пәндерінен де дәріс бере алады. Педагогикалық институттың сырттай оқитын бөліміне түсуге 58-2 статьямен сотталған деп белгі соғылған қара таңба кедергі келтіреді және мектепке қызметке алмайтыны белгілі. Тығырықтан шығу керек. Жолын тапты. Аблаш деген есімді Ибраш деп түзетіп, інісінің дипломымен аудандық оқу бөліміне барды. Паспортын көрсетпегенді дұрыс деп тапты. Бөлім басшысы ағайын, рулас болатын, жанашырлық танытып Ибрашты мектепке мұғалімдік қызметке алғызды. Соғыстан кейінгі уақыт. Қай сала болса да кадр тапшы. Мұғалім жетіспегендіктен 8, 9, 10 кластық білімі барлар төменгі класс оқушыларына сабақ беріп жүрген. Кейде 1-ші, 2-ші, 3-ші және 4-ші, 5-інші, 6-шы класс оқушыларына бір бөлмеде сабақ өткізе беретін жағдайлар да болады.

Кезегімен, рет-ретімен айлар өтіп жатты. Сәбинаның отбасы аяқ астынан ауыр қайғыға ұшырады. Екі қызы тамақтан ұланып өлім құшты. Жақсым апа жиен қызына:

– Азаматты қорсынба, басын кемітпе деп ескертіп едім. Тепсініп, көнбей қойдың. Ибраш текті атаның баласы, әруақ қонған жазықсыз ұл ғой. Сол жолы жылағаның орынсыз болды. Көздің жасы ауыр болады. Екі қызыңнан бірдей айырылып отырғаның аруақтардың шамына тигеніңнен емес пе деп қауіптеніп жүрмін, – деп тебіренді. – Райыңнан қайт, қызым. Өзім де Ибрашты шақыртқалы жүр едім, екі қыздың шетінегенін есітіп өзі үйге келмек көрінеді. Есінде болсын, ер адам келбеті, тұр-тұлғасы жағынан әйелінен бір пас төмен болғаны дұрыс. Тең болса еркек теңдік бермей кетеді дейтін бұрынғылар, – деді.

Сәбина бұрынғыдай емес, жуасып қалған сияқты. Ибрашпен отау құруға келіскендей сыңай білдірді.

Ибраш көп ұзамай Жақсым апасына келіп көңіл айтты.

– Шәмшат бауырымның артында қалған тұяқтары шетінеп кетіпті, апа. Періштелер ғой, ана дүниеде шапағатшыларыңыз болғай. Қалған балаларға Алла-Tarala ғұмыр берсін. Шүкіршілік етейік, апа.

Жақсым апа сөз бастады.

– Ибраш қалқам, келген қадамыңды сауаптан жазғай. Өкең Абдолла қызыл үкіметке қарсы көтеріліске мал ашуына бола шыққан жоқ. Ел-жұрттың басына зобалаң туғызған, лаң салған зорлықшыл өкіметтің қиянатына қаһарланып, қарсы тұрғандардың алдыңғы легінде болды. Өлімнен қорықпады. Тұлғалы, көзі отты, батыр пішіндес азамат еді. Қаһарман ұлдың перзенті болғаның үшін сені он жылға Сібірге айлады. Мүмкіндігінше абайлап жүр. Өзіңді сақта. Абдолладан қалған тұяқтардың аман болғаны жақсы. Елге керексіңдер.

Ибраш үйден шығарда Сәбинаға:

– Екі қызың екі қанатың еді, қанатыңнан қайырылыпсың. Дегенмен құралақан емессің. Барына шүкір дегің. Алладан медет сұрайық, – деп көңіл айтты да, шығар алдында аяқ киімін кигелі жатып сөзін жалғастырды.

– Тағы бір соғармын. Есінді жина, өз-өзіңді қолға алып, бекем болуға тырыс. Қайғың шамалы сөйлісін. Содан кейін апаның қатысуынсыз екеуіміз оңаша сөйлесерміз, – деп жылы қоштасты.

Осы жолығысудан кейін Сәбина бұл азамат ойы анық, қисынды, адамды иландыра сөйлейтін білікті кісі екен деп түйді. Қызметке орналасқасын көңіл-күйі көтеріліп, жүзі нұрланып, бет ажары дұрысталып қалыпты. Жас емес пе, ер адамға деген ықыласы ояна бастаған сияқты. Араға күндер салып Ибраш Сәбинамен ой бөлісті.

– Менің де, сенің де бастан кеш-кен қайғы-қасіретіміз, көрген ауырт-палығымыз бүкіл елдің басына түскен ортақ тауықмет қой. Бір-біріміздің өткенімзде ешқандай құпия жоқ. Болашағыңа сабақ боларлық өмір-лік тәжірибеге бар. Біреудің ақылына мұқтаж емессің. 1937-1938 жылдар-дағы нәубет, одан кейінгі төрт жылдық соғыс елді есенгіретіп жіберді ғой. Азаматтардың қатары сиреді. Кей ауылдарда ел иесіз қалған сияқты. Оқу-білімі жоқтығынан ақыл-парасаты кем шолақ белсенділерден қазақ әлі де біраз қиындық көретін болар. Бақшадағы арамшөп сияқты ондайлар өміршең болады. Қазақ елінің ірі қайраткерлері түгелге жуық халық жауы деген айыппен атылып кеткенін елге келгесін білдім. Елдің іші үрейлі екен. Өткен өтті. Кеткен кетті. Басымдағы көрген бейнеттерімді айтып, сені шаршатқым келмейді. Менің өмірлік тәжірибем отбасымен ұстап тұруға, өзіңе, екі қызыңа қорған болуға жетеді. Бас қосып жатсақ, сенің қыздарың деген сөз болмайды. Олар менің қыздарым. Саған қояр шартым жоқ. Міндет артпаймын. Бәрің өзің білесің. Адамды бір ауыз сөзден түсінетін зейінің мен сезімталдығыңды, үй ішіндегі, жүріс-тұрысындағы жинақы-лықты, тиянақтылықты, өдемілікке жаның құмарлығын аңғардым.

Сәбина күлімсірей қарап басын изеді. Екеуі қол алысты.

1949 жылы қырық бір жастағы Жапақов Ибраш 25 жастағы Науан-қызы Сәбинаны екі қызымен әйел етіп алды. Заңды некеге тұрды. Жақсым апасы екеуіне аналық батасын берді. Отбасылық қуанышты, жайдарлы апталар мен айлар өтіп жатты.

СЕРГЕЛДЕН

Ибрашты мектепке мұғалімдікке қабылдатқан туысқаны басқа қызметке ауысып кетіп, Ибраштың жалған дипломмен жұмыс істеп жүргені мәлім болды да, қызметтен босап қалды. Амалсыздан басқа ауылға барып, дипломды қажет етпейтін мал шаруашылығына жұмысқа орналасты. 1950 жылы Сәбина дүниеге қыз әкеліп, есімін Ұлбану деп қойды. Көп жылдан бері қайталанба берген қайғының орнын баса келген қуаныш деп ішлдехана жасады. Ұзамай Мәлікесі өкпе дер-тінен қайтыс болды. 1953 жылы ұлды

болды. Ибраш берген сертінде тұрып есімін Темірбек деп атады. 1955 жылы Асылбек есімді ұл дүниеге келді. Екі қыз, екі ұл-төрт балалы болды. Тұрмыстары да түзеле бастаған, тек Ибраштың өзі секем алған шолақ белсенділер «шыққан тегін жасырған, әкесі Кеңес үкіметіне қарсы көтеріліске қатысқан бай-шонжар» деп түртпектеуін қоймаған соң қызметін, тұрғылықты жерін ауыстырып отыруға мәжбүр болды. Арал, Қазалы аудандарының бірнеше ауылында қызмет етті.

Ибраш тағы да тергеуге шақы-рылды. 1956 жыл. Халық жауы деген 58-2 статьясымен сотталғандар – сенімсіз элементтер НКВД-ның белгілеген жерінде тұрулары міндет деп Ибрашты Қарағанды облысы, Приозерск қаласына жер аударды. Тас шапқызды. Ерікіндігі шектелді. Өлсін-әлсін тергеу, шақыру, жеку, зеку жалғаса берді. Сәбина төрт баламен үйде қалды. НКВД-ның қызыл жағалы өкілі үнемі андып жүрді. Апта сайын бақылап, айналасындағылардан кіммен қандай қарым-қатынаста болды, кіммен сөйлесті, не әңгіме

айтты деп сұрастырып, мәлімет алып тұрады. Компромат жинайды.

Сөйтіп 1958 жылға дейін халық жауы деген қара дақтан, НКВД-ның бақылауынан құтыла алмады. Бірақ отбасымен бірге тұруға рұқсат етілді. 1958 жылдың басында Ибраш түс көрді. Түсінде жасы отыздар шамасындағы, көркіне сәнді етіп қидырып шашы жарасып қалған өзге ұлттың қызы: – Сен бүгін жұмысыңа барма. Кеңсеге бар, – деді. Қуанышты хабар жеткізгендей жылы ұшырайды. Түрі анық көрініп тұрса да Ибраш қызды жыға танымады.

– Сен кімсің?

– Мен Светланамын, – деді де лезде ғайым болды. Бұл қайдан жүр? Үйге қалай кірген? – деп ойланып жатып ұйқысынан оянып кетті.

Түсінде көргені халықтар көсемі атанған И.Сталиннің қызы Светлана Аллилуева екені кейіннен есіне түсті. Газет беттерінен, кітап парақтарынан «Сталин өзінің сүйікті қызы Светланамен» деген суреттерді талай көрген. Светлана. Иә, дәл өзі. Светлана! Көрген түсінен де ізгілік іздеп жүрер қазақтың бірі емес пе, жуынып-шайынып, ас-суын ішкен соң кеңсеге, бастықтың жұмыс кабинетіне барды. Бастық үстелдің үстінде жатқан бірер парақ қағазды қолына алып:

– Жапақов Ибраш! Алматы облыс-тық сотының шешімімен сен 1956 жылы ақталғаның. Ақталу қағазы осы кабинетте, маған дейінгі бастықтың суырмасында жатып қалыпты. Осыны негізге алып облыстық сотқа арыз-данды, қажетті құжаттарды алуыңа болады. Аман бол! – деп қоштасты. Ибраш жаңа бастыққа рақметін жауды-рып, ақталу құжатын алып шығып кетті.

Бұрынығы бастық қанын ішіне тартқан, жүзі салқын, берген сәлемінді ықылассыз қабылдайтын, мұздаған тезек сияқты ызғарлы біреу болатын. Адамның тағдырына қатысты құжатты осыншама уақыт бойы не үшін құпия ұстады екен? Ұзында өші, қысақда көй жоқ сияқты еді, оған ешбір зияны тиген емес, талабын орындамаған кезі болмаған...

1958 жылдың аяғында Ибраш қызды болып, түсінде аян берген Сталиннің қызының құрметіне Светлана деп атады. Алматы облыстық сотынан ақталғаны туралы құжаттарын алғанда ғана көңілі орныққандай болды. Тірі жүргенін көре алмайтын іштарлардан енді құтылған шығар. Шынымен бостандық алғанына әлі де сеніңкіремейді. Елге баруды ойлаған, бірақ онда қай нағашым күтіп тұр, елдің сиқы белгілі ғой деп бас тартты.

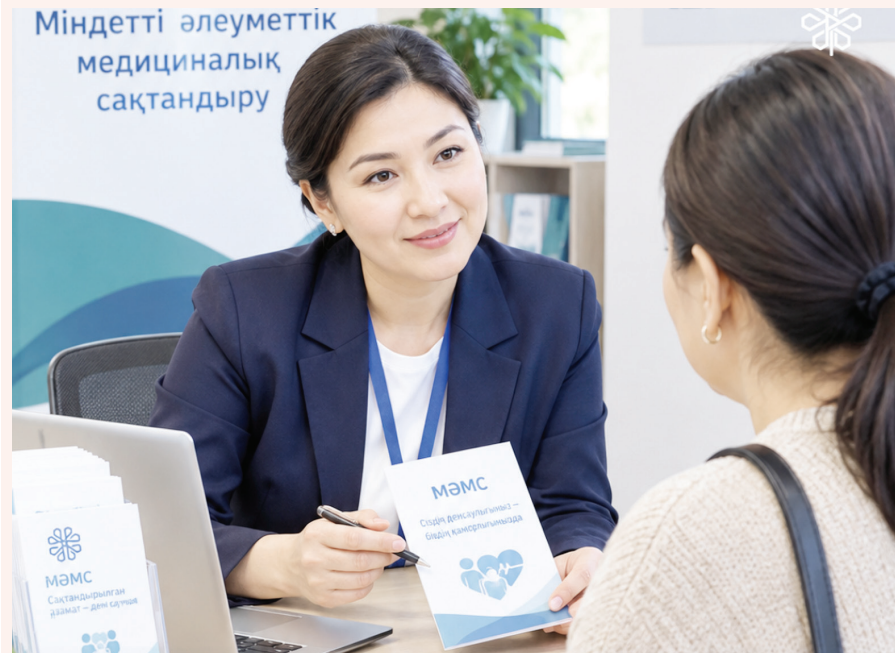
Сөйтіп жүргенде тоғыз жолдың торабы Шу станциясына бастық бол деген ұсыныс түсті. Сәбина екеуі сол жерде жиырма жылға жуық тату-тәтті ғұмыр кешіп, ұл-қыздарын оқытып, бәрі де білімді-білікті маман болып шықты. Ел-жұрт сүйсінетіндей тәрбиелі етіп өсірді. Бойына, болмысына сіңісті болған теміржолшы мамандығымен адал еңбек етіп, құрметке бөленді. Жетпіс жылға жуық ғұмырының жиырма үш жылын азаматтыңды, қазақтыңды кешіре алмайтын кеңестік жүйенің қудалау-теперішін көрумен өткізіп, жиырма жылға жуық бейбіт өмір кешіп, ұл-қыздарының ортасында 1977 жылы бақилыққа аттанды. Топырағы торқа болсын, рухы бейіште шалқысын!

Өз елінде, өз жерінде тип-тыныш өмір сүріп, халқының игілігі үшін еңбек етіп, ұрпақ өсірсем дегеннен басқаны ойламаған азаматтың тауқыметті тағдыры осындай болды. Бір ғана адамның тағдыры. Ал ондай адамдар бүкіл еліміздің көлемінде мың-мыңдап саналады. Елдегі тыныштықтың, тәуелсіздіктің қадірін біліп жүру үшін осы кісілердің өмір жолына бір сәт көз жіберіп қойғанымыз дұрыс-ау, өсілі.

Сәпен (Сәби) АҢСАТ,
(Соңы)**еңбек ардагері**

Сұрағым бар... МӘМС ЖҮЙЕСІНДЕГІ МӘРТЕБЕНІ ҚАЛАЙ ҚАЛПЫНА КЕЛТІРУГЕ БОЛАДЫ?

МӘМС жүйесінде жаңа туған сәбидің сақтандырылу мәртебесі қалай беріледі және жүкті әйел нәліктен бұл жүйеден тыс қалуы мүмкін? Әлеуметтік медициналық сақтандыру қорының Қызылорда облысы бойынша филиалының бас сарапшысы Айгүл Аханова халықтан түскен сұрақтарға жауап береді.

- Жаңа туған нәресте сақтандырылған мәртебеге қашан ие болады?
- Бала дүниеге келгеннен кейін ол туралы мәліметтер мемлекеттік ақпараттық жүйелер арасында беріледі. Осы деректер негізінде бала балалар жеңілдік санатына енгізіледі, ал Saqtandyrǵy жүйесіндегі МӘМС мәртебесі автоматты түрде жаңартылады.
Егер мәртебе көрсетілмесе, баланың мемлекеттік ақпараттық жүйелердегі деректерінің өзектілігін тексеру қажет.

Бұл үшін тиісті мемлекеттік органдарға, ең алдымен, Әділет министрлігіне жүгіну ұсынылады. Себебі бала туралы мәліметтер Жеке тұлғалардың мемлекеттік дерекқорынан беріледі.
Балалар санатын қалыптастыру Әлеуметтік медициналық сақтандыру қорының құзыретіне кірмейді.

Мемлекеттік органдар деректерді өзектендіргеннен кейін

- Мәртебе мемлекеттік ақпараттық жүйелердегі деректер негізінде автоматты түрде қалыптастырылады.
ЖК жабылғаннан кейін тиісті мәліметтер жүйеге түсуі қажет. Сол кезеңде міндетті зейнетақы жарналары (МЗЖ) мен әлеуметтік аударымдардың бар-жоғы тексеріледі.

Тиісті төлемдер болмаған жағдайда жұмыс істемейтін жүкті әйел мәртебесі автоматты түрде беріледі.
МЗЖ, әлеуметтік аударымдар болған немесе қолданыстағы ЖК тіркелген жағдайда бұл жеңілдік санаты берілмейді.
Маңызды: Қор бұл мәртебені өзі тағайындамайды және алып тастамайды. Егер жеке кәсіпкерлігіңіз жабылған болса, бірақ мәртебе өзгермесе, деректерді тексеру және өзектендіру үшін жүктілік бойынша есепте тұрған медициналық ұйымға жүгіну қажет.

- МӘМС жүйесінде төлемді уақытында жасамаған жағдайда не істеу керек?

Ең алдымен «сақтандырылған» мәртебеңізді eGov Mobile, Saqtandyrǵy мобильді қосымшалары немесе Қордың ресми сайты арқылы тексеріп алу қажет.

Егер жарналарды өзіңіз төлейтін болсаңыз, өткізіп алған төлемді өтеңіз. Төлем түскеннен кейін ақпарат әдетте автоматты түрде жаңартылады.

Жалдамалы жұмыскерге жұмыс берушінің орнына жарнаны өз бетінше төлеудің қажеті жоқ. Төлемнің түспеу себебін анықтау үшін бухгалтерияға хабарласқан жөн.

Егер мәртебе өзгермесе, деректерді тексеру үшін 1414 нөміріне немесе тұрғылықты жеріңіз бойынша Әлеуметтік медициналық сақтандыру қорының филиалына хабарласыңыз.

МӘМС мәртебесі автоматты түрде жаңартылады.
Егер бала шетел азаматы болса, қазақстандық үлгідегі туу туралы куәлікті алу оның Қазақстанда тұрақты тұратын шетелдік мәртебесін автоматты түрде алуын білдірмейді. Мұндай мәртебені рәсімдеу үшін тұрғылықты жері бойынша көші-қон қызметінің бөлімшесіне жүгіну қажет.
- Нәліктен жеке кәсіпкерлік қызметі тоқтатылғаннан кейін жұмыс істемейтін жүкті әйел мәртебесі қайтарылмайды?

Кейде қызметте, жұмыс барысында, жеке өмірде шешімді қалай қабылдаған дұрыс немесе маңызды жобаларды нәтижелі жүзеге асыруда қандай бағыт тиймді екенін әркімнің жұлдызы бағдарлайды. Күздің берекелі екінші айында біраз адамды жақсылық күтіп тұрған секілді. Толығырақ әркімнің өз жұлдызы жеткізсін.

ТОҚТЫ
Жалпы: Қазан Тоқтылар үшін қозғалыс пен шешім қабылдау айы болады. Бұрын кейінге қалдырылған шаруаларды қолға алып, жақсы нәтижеге жетуге мүмкіндік туады. Айдың алғашқы бөлігінде асығыстықтан сақ болған жөн. Бір мәселені тез шешемін деп, қосымша қиындық туғызбауға тырысыңыз.
Жұмыс және мансап: Қызметте жаңа міндет немесе жауапкершілік пайда болуы мүмкін. Өз идеяңызды ұсынуға қолайлы кезең. Басшылықпен немесе әріптестермен пікір қайшылығы туындаса, эмоцияға берілмей, нақты дәлелге сүйенген дұрыс. Айдың екінші жартысында бұрынғы еңбегіңіздің нәтижесі көрінуі ықтимал.
Қаржы: Ақша мәселесінде тұрақтылық сақталады, бірақ қазанның басында жоспарланбаған шығын болуы мүмкін. Үлкен сатып алуды асықпай жасаған жөн. Қосымша табыс көзі туралы ұсыныс түсуі ықтимал.
Махаббат: Бойдақ Тоқтылар үшін жаңа таныстық болуы мүмкін. Қарым-қатынаста жүргендер үшін ашық сөйлесу маңызды. Қызғаныш немесе бір-бірін түсінбеу уақытша шиеленіс тудыруы да ғажап емес.
Отбасы: Үлкендердің кеңесіне құлақ асатын кезең. Үйге қатысты мәселе немесе жөндеу, сатып алу туралы әңгіме көтерілуі мүмкін.
Айдың соңғы бөлігі: Маңызды шешім қабылдауға қолайлы уақыт. Бір істің нақты бағыты айқындала түседі.

ТОРПАҚ
Жалпы: Қазан Торпақтарға тұрақтылық пен жинақылыққа мән беретін ай. Жыл басында бастаған ісіңіздің нәтижесін бағалап, әрі қарайғы жоспарыңызды өзгертуге тура келуі мүмкін.
Жұмыс: Іскерлік байланыстар күшейеді. Бұрын таныс болған адамнан ұсыныс келуі ықтимал. Қызмет ауыстыру туралы ой болса, шешімді асықпай қабылдаңыз.
Қаржы: Қаржылық тұрғыдан қолайлы ай. Дегенмен табыс көбейген сайын шығынды да көбейтпеуге тырысыңыз. Жинақ жасауға жақсы уақыт.
Махаббат: Тұрақты қарым-қатынастағы Торпақтар үшін сезім тереңдей түседі. Жалғыз жүргендер күтпеген жерде жаңа адаммен танысуы мүмкін. Бұрынғы таныс қайта байланысқа шығуы да ықтимал.
Отбасы: Үй ішіндегі қарым-қатынас жылы болады. Туыстармен кездесулер көбейеді.
Денсаулық пен көңіл-күй: Демалыс пен ұйқы режиміне көңіл бөліңіз. Шамадан тыс жұмыс шаршауға әкеледі.

ЕГІЗДЕР
Жалпы: Қазан сізге жаңа адамдар, жаңа ақпарат және жаңа мүмкіндіктер әкеледі.

ҚАЗАН - МОЛШЫЛЫҚ АЙЫ

Бір мезетте бірнеше іске кірісіп кету қаупі бар.
Жұмыс: Келіссөздер, құжаттар, кездесулер және сапарлар көбейеді. Ақпаратпен жұмыс істейтін адамдар үшін өнімді кезең.
Қаржы: Қосымша табыс әкелетін жаңа жоспар пайда болады. Алайда тез пайда табуға уәде берген ұсыныстарды мұқият тексеріңіз.
Махаббат: Сезім мәселесінде таңдау жасауға тура келуі мүмкін. Қарым-қатынаста жүргендер серігімен болашақ туралы маңызды әңгіме жүргізеді.
Отбасы: Туыстар арасында сіздің көмегіңізге мұқтаж адам болуы ықтимал.
Айдың екінші жартысы: Бұрын тоқтап қалған келісім немесе жоба қайта жанданады.

ШАЯН
Жалпы: Қазан Шаяндарға ішкі өзгерістер әкеледі. Өткен мәселелерге қайта қарап, кейбір адамдармен арадағы қарым-қатынасты қайта бағалаңыз.
Жұмыс: Бір істің аяқталуы екіншісінің басталуына жол ашады. Басшылықпен сөйлесуге қолайлы кезең.
Қаржы: Ақша уақытылы түскенімен, отбасыға байланысты шығын көбейеді. Қаржыны игеруді алдын ала жоспарлаған жөн.
Махаббат: Сезімталдық артады. Жақын адамыңыздан қолдау күтесіз. Қарым-қатынаста ашықтық маңызды.
Отбасы: Үй, ата-ана немесе туыстарға қатысты маңызды мәселе шешілуі мүмкін.
Ай соңында: Жаңа жоспар пайда болады. Бір сапар немесе маңызды кездесу болады.

АРЫСТАН
Жалпы: Қазан Арыстандар үшін өзін көрсетуге мүмкіндік беретін ай. Қоғамдық ортада беделіңіз артуы мүмкін.
Жұмыс: Жетекшілік қабілетіңіз қажет болады. Жаңа жоба немесе жауапты тапсырма ұсынылуы ықтимал. Бірақ барлығын жалғыз атқаруға тырыспаңыз.
Қаржы: Қосымша кіріс болуы мүмкін. Үлкен сатып алуды айдың екінші жартысына қалдырған дұрыс.
Махаббат: Романтикалық көңіл-күй күшейеді. Бойдақтар үшін қызықты таныстыққа, жұптар үшін бірге саяхаттауға немесе ортақ жоспар құруға қолайлы мүмкіндік уақыты.
Отбасы: Жақындарыңыз сіздің назарыңызды күтеді. Уақытыңыздың басым бөлігін жұмысқа ғана арнап, отбасыңызды назардан тыс қалдырмаңыз.

БИКЕШ
Жалпы: Бикештер үшін қазан — тәртіп пен жоспарлау айы. Ұсақ-түйекке көп алаңдамай, басты мақсатқа назар аударған жөн.
Жұмыс: Құжаттар, есеп, келісімшарттар мен ұйымдастыру жұмыстары көбейеді. Мұқияттылығыңыз үлкен артықшылық болады.
Қаржы: Жинақ жасауға қолайлы уақыт.

Бұрынғы қарызды жабуға немесе қаржыны орынды игеруге әрекеттенген дұрыс.
Махаббат: Қарым-қатынаста шынайы әңгіме маңызды. Кейбір Бикештер өткен шақтағы адам туралы шешім қабылдауы мүмкін.
Отбасы: Үй ішіндегі бір мәселені ретке келтіруге тура келеді.
Айдың соңы: Еңбегіңіздің жемісін көресіз.

ТАРАЗЫ
Жалпы: Қазан Таразылар үшін қарым-қатынас пен таңдау айы. Бірнеше маңызды мәселе қатар шешілуі мүмкін.
Жұмыс: Әріптестермен ынтымақтас-тық жақсы нәтиже береді. Жалғыз әрекет еткеннен гөрі серіктестік пайдалы болуы мүмкін.
Қаржы: Кіріс пен шығыс арасындағы тепе-теңдікті сақтаңыз. Біреуге ақша қарызға берер алдында жақсылап ойланыңыз.
Махаббат: Сезім мәселесінде анықтық пайда болады. Жұбы жоқ Таразылар үшін жаңа таныстық болуы мүмкін.
Отбасы: Туыстар арасында бітімгерлік рөл атқарасыз.
Туған күн кезеңі: Өзіңізге жаңа мақсат қоюға қолайлы уақыт.

САРЫШАЯН
Жалпы: Қазан сізге жаңа кезеңнің басталуын сездіруі мүмкін. Бұрынғы мәселелерді артта қалдыруға әрекеттенесіз.
Жұмыс: Жасырын жүрген мүмкіндіктің ашылуына қолайлы кезең. Ұсыныс түссе бірден қабылдамай, шарттарын мұқият зерттеңіз.
Қаржы: Ақша мәселесінде сақтық керек. Қазанның екінші жартысында жағдай жақсаруы мүмкін.
Махаббат: Сезім жоғары деңгейде болады. Екінші жартыңызды еріксіз қызғану мен үнемі бақылауға алудан сақ болған жөн.
Отбасы: Бұрын айтылмай жүрген мәселе талқыға түсетін сәт. Ашық сөйлесу жағдайды жеңілдетеді.
Айдың соңы: Жеке өмірде немесе жұмыста маңызды шешім қабылданады.

МЕРГЕН
Жалпы: Қазан — қозғалыс пен жаңа мүмкіндік айы. Сапар, оқу, жаңа орта немесе жаңа жоба болуы мүмкін.
Жұмыс: Мансапта алға жылжу үшін батылдық қажет. Өз идеяңызды қорғаудан қорықпаңыз.
Қаржы: Қосымша табыс көзі пайда

28,47 ТРЛН. ТЕҢГЕДЕН АСТЫ

01.09.2026ж. жағдай бойынша отан-дастарымыздың зейнетақы жинақтарының көлемі 28,47 трлн. теңгеден асты.

Қазақстандықтардың «БЖЗҚ» АҚ-дағы (БЖЗҚ, Қор) зейнетақы жинақта-рының көлемі 2026 жылдың 1 қыркүйегіне **28,47 трлн. теңгеден** асты.12 айдағы өсім –**3,36 трлн. теңге** немесе **13,4%**.
2026 жылдың 1 қыркүйегіндегі жағдай бойынша міндетті зейнетақы жарнала-рынан (МЗЖ) қалыптасқан зейнетақы жинақтарының көлемі **26,37 трлн. теңге**, 12 айда **2,53 трлн. теңгеге** немесе **10,6%** өсті.

Міндеттікәсіптікзейнетақыжарналары (МКЗЖ) есебінен қалыптастырылған зейнетақы жинақтары 12 айда **5,0%-ға** ұлғайып, **746,13 млрд. теңге** болды.
Ерікті зейнетақы жарналары (ЕЗЖ) бойынша жинақ көлемі де ұлғайды: 2026 жылғы 1 қыркүйекке оның көлемі **10,43 млрд.теңге** болып, 12 айда **7,1%** өсім көрсетті.

Салымшылардың (алушылардың) зейнетақы шоттарына 2024 жылғы 1 қаңтардан түсе бастаған жұмыс берушінің міндетті зейнетақы жарналары (ЖМЗЖ) 12 ай ішінде **2,5 есеге ұлғайып**, 2026 жылдың 1 қыркүйегіне **1 348,82 млрд. теңге** болды.

Түсімдер
Зейнетақы жинақтарының көлемі зейнетақы жарналары мен инвестициялық кіріс түріндегі кіріс ағындары есебінен ұлғаяды. 2026 жылдың 8 айында салымшылардың жеке және шартты зейнетақы шоттарына **2 439,42 млрд. теңге** түсті, өткен жылдың сәйкес кезеңіндегі көрсеткіштен 15,9%-ға (немесе 334,44 млрд. теңгеге) артық.

МЗЖ есебі жүргізілетін жеке зейнет-ақы шоттарына (ЖЗШ) 2026 жылдың басынан бастап 2026 жылғы 1 қыркүйекке дейін 1 865,85 млрд. теңге (өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда МЗЖ көлемі 8,1%-ға ұлғайды), МКЗЖ – 100,97 млрд. теңге (өсім – 12,3%), ЕЗЖ – 1412,37 млн. теңге түсті. Жыл басынан бастап 01.09.2026ж. жағдай бойынша ЖМЗЖ есебінен жарналар 471,18 млрд. теңгені құрады.

Жыл басынан бері салымшылардың шоттарына түскен таза инвестициялық кіріс 01.09.2026ж. жағдай бойынша 1198,09 млрд. теңгені құрады.

Төлемдер мен аударымдар
2026 жылғы қаңтар-тамыз айларында БЖЗҚ-дан жарналардың барлық түрлері бойынша жасалған төлемдер мен сақтан-дыру ұйымдарына аударымдар **1242,35 млрд. теңгені** құрады.

Зейнет жасына толуына байланысты төлемдер 196,23 млрд. теңгеге жетті. БЖЗҚ-дан зейнет жасына толуына байланысты кесте бойынша берілетін орташа айлық төлем – 39 008 теңге.

2026 жылдың басынан бастап 01.09.2026 жылға тұрғын үй жағдайларын жақсартуға және емделуге арналған бір-жолғы зейнетақы төлемдері (БЗТ) 462,75 млрд. теңге, мұрагерлік бойынша 70,61 млрд. теңге, ҚР-дан тыс жерге тұрақты тұруға кетуге байланысты 33,62 млрд. теңге, мүгедектігі бар адамдарға 2,32 млрд. теңге, жерлеуге 6,33 млрд. теңге көлемінде төлем жасалды. Сақтандыру ұйымдарына 470,49 млрд. теңге аударылды.

ЖЗШ саны
2026 жылдың 1 қыркүйегіндегі жағ-дай бойынша БЖЗҚ-дағы зейнетақы шоттарының жалпы саны **19,01 млн.** бірлік (12 айдағы өсім – 1,13 млн. бірлік немесе 6,3%). Бұл ретте салым-шылардың (алушылардың) БЖЗҚ-дағы ЖЗШ саны 2026 жылдың 1 қыркүйегінде **12,87 млн.** бірлік болды. Оның ішінде: 11,42 млн. - МЗЖ бойынша, 794,38 мыңы - МКЗЖ бойынша, 464,91 мыңы ЕЗЖ есептелетін шоттар. Айта кетейік, МЗЖ есебі жүргізілетін шоттардың жалпы санына (11,42 млн бірлік) елден тысқары жерлерге тұрақты тұруға кеткен, бірақ жинақтарын алу үшін жүгінбеген алушылардың, мұрагерлері зейнетақы жинақтарын мұраға ресімдемеген қайтыс болған салымшылардың, 2016 жылдан бастап зейнетақымен мемлекеттік қамсыздан-дырылуға толық ауыстырылған әскери қызметшілердің және шоттарына Қазақстан заңнамасына сәйкес жар-налар түспеуі тиіс салымшылардың (алушылардың) басқа да санаттарының шоттары кіреді.

БЖЗҚ-дағы ЖМЗЖ туралы мәлімет-тер ескерілетін шартты зейнетақы шотта-рының саны **6,14 млн.** бірлік.

Зейнетақы активтеріне қатысты бар-лық өзекті ақпарат eprf.kz сайтындағы «Статистика және аналитика» бөлімінде орналастырылған.

болуы мүмкін, бірақ жоғары инвестициялы ұсыныстардан абай болған дұрыс.

Махаббат: Жаңа таныстықтың ықтимал-дығы жоғары. Қарым-қатынаста жүргендер болашаққа бірге жоспар құрады.

Отбасы: Үйден алыста жүрген туыспен кездесуге немесе хабарласуға қолайлы кезең .

ТАУЕШКІ
Жалпы: Тауешкілер үшін қазан — еңбек пен нәтижеге бағытталған ай. Қазір жасаған әрекетіңіздің нәтижесі кейін көрінуі мүмкін.
Жұмыс: Жауапкершілік артады. Басшылық сіздің жұмысыңызды бағалауы мүмкін. Жаңа қызмет немесе жоба туралы ұсыныс болуы ықтимал.
Қаржы: Тұрақты кезең. Бірақ қомақты қаржыны бірден жұмсамаған жөн.
Махаббат: Сезімді сөзбен емес, әрекет-пен көрсету маңызды. Қарым-қатынастағы салқындықты жылы әңгімемен шешуге болады.
Отбасы: Үйге қатысты маңызды сатып алу немесе жөндеу мәселесі көтерілуі мүмкін.

СУҚҰЙҒЫШ
Жалпы: Қазан айы Суқұйғыштарға жаңа идеялар мен жаңа таныстықтар әкеледі. Қалыптасқан тәртіптен шығуға деген ұмтылыс күшейеді.
Жұмыс: Технология, шығармашылық және жаңа жобаларға қолайлы уақыт. Қызықты ұсыныс болуы мүмкін.
Қаржы: Бірнеше табыс көзі туралы ой пайда болады. Дегенмен нақты есепсіз әрекет етпеңіз.
Махаббат: Кездейсоқ таныстық болуы мүмкін. Бұрыннан қарым-қатынаста жүрген-дерге еркіндік пен сенім мәселесі маңызды болады.
Отбасы: Жақын адамыңыздың жоспарына қолдау көрсету қажет болуы мүмкін.

БАЛЫҚТАР
Жалпы: Қазан Балықтарға ішкі тыныштық пен маңызды ойлану кезеңін әкеледі. Кейбір шешімдерді асықпай қабылдаған дұрыс.
Жұмыс: Шығармашылық қабілетіңіз-ді пайдалануға мүмкіндік туады. Әріптестердің көмегін қабылдаудан тартынабаңыз.
Қаржы: Тұрақты болғанымен, эмоциямен сатып алуға бейімділік байқалуы мүмкін. Қаржы жоспарына мұқият болыңыз.
Махаббат: Сезімге бай кезең. Жаңа махаббат пайда болады немесе бұрынғы қарым-қатынастың қайта жанданатын уақыты. Жұптар үшін бір-біріне көңіл бөлу маңызды.
Отбасы: Үйдегі үлкендердің ақылы артық етпейді.
Ай соңында: Өзіңіз үшін маңызды бір шешімді қабылдайсыз.